

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**SURİYEDE (1957-1963) YILLARI ARASINDA BAAS
REJİMİ VE TÜRKİYE DEVLETİ -SURİYE DEVLETİ
İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE ÖNEMLİ SONUÇLARI**

HAZIRLAYAN: EVRUNBAKŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: DR.ÖĞR.ÜYESİ ERGÜN ÖZ AKÇORA

BİNGÖL -2019

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**SURİYEDE (1957-1963) YILLARI ARASINDA BAAS
REJİMİ VE TÜRKİYE DEVLETİ -SURİYE DEVLETİ
İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE ÖNEMLİ SONUÇLARI**

HAZIRLAYAN: EVRUNBAKŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: DR.ÖĞR. ÜYESİ ERGÜN ÖZ AKÇORA

BİNGÖL-2019

İÇİNDEKİLER

SAYFA

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	I
TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI	II
ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I:ÇEŞİTLİ DÖNEMLERDE SURİYE BÖLGESİ

1.İSLAMİYETEN ÖNCE SURİYE BÖLGESİ	5
2.İSLAM HÂKİMİYETİNDE SURİYE	6
2.1.EMEVİ HÂKİMİYETİNDE SURİYE	8
2.2. ABASSİLER DÖNEMİNDE SURİYE	9
3.İLK MÜSLÜMAN TÜRK HAKİMİYETİNDE SURİYE	10
3.1 SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE SURİYE.....	11
3.2 OSMANLI HAKİMİYETİNDE SURİYE.....	13
3.2.1. 1860-1861 SURİYE BUNALIMI VE SURİYEDE YENİ KANUN.....	16
4.İ.DÜNYA SAVAŞINDA SURİYE	17
4.1. FRANSIZ İŞGALİ ALTINDA SURİYE.....	19
4.2.FRANSIZLARIN BÖLGEDE ÇEKİLMESİ VE SURİYE’NİN BAĞIMSIZLIĞI	21
4.3.SURİYE-FRANSIZ BAĞIMSIZLIK ANTLAŞMASI VE II. DÜNYA SAVAŞINDA SURİYE.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

II.ARAPLARDA MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK BİLİNCİNİN OLUŞUM SÜRECİ

2. ARAP MİLLİYETÇİLİĞİ VE SURİYE.....	25
3.SURİYE DEVLETİNDE BAAS'TAN ÖNCE SİYASİ PARTİLER VE SİYASİ HAREKET.....	26
3.BAAS PARTİSİ’NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE İLERLEMESİ(1940-1961).....	27
2.1.BAAS REJİMİ’NİN KURUCULARI	28

3.BAAS PARTİSİNİN OLUŞUMUNDA ETKİLİ OLAN DÜŞÜNCELER	29
3.1.ARAP MİLLİYETÇİLİĞİ.....	29
3.2. ÖZGÜRLÜK.....	30
3.3 ARAP SOSYALİZMİ.....	30
3.4 BAAS PARTİSİNİN YÖNETİMDEKİ POLİTİKASI.....	31
3.5 SURİYE'DE BAAS PARTİSİNİN RÖLÜ VE ETKİLERİ	30
4.SURİYEDE BAAS PARTİSİNİN İKTİDARA YÖNELİŞİ VE ASKERİ DARBELER(1946-1954)	33
4.1.ARAP BAAS PARTİSİNDEN ARAP BAAS SOSYALİST PARTİSİNE GEÇİŞ	36
4.2 SURİYE'DE SİYASAL HAYAT VE BAAS PARTİSİ'NİN YÜKSELİŞİ(1954-1958	34
4.3. BİRLEŞİK ARAP CUMHURİYETİ DENEYİMİ(1958-1961).....	37
4.4.1963 ASKERİ DARBESİ VE BAAS PARTİSİNİN İKTİDARA GELMESİ.....	41
4.5.BABA ESED DÖNEMİNDE BAAS REJİMİ(1963 SONRASI).....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. BAAS PARTİSİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASI

3.BAAS PARTİSİNİN DIŞ POLİTİKASI	44
4. TÜRKİYE- SURİYE İLİŞKİLERİ	45
4.1.1918-1945 ARASI DÖNEMDE SURİYE-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ.....	45
4.2.HATAY MESELESİ	46
4.3.1945-1990 ARASI TÜRK- SURİYE İLİŞKİLERİ	48
5.YAKIN DÖNEM SURİYE- TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	50
5.1.SU SORUNU.....	52
5.2.GÜVENLİK SORUNU	52
5.3.TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ	54
SONUÇ	56
KAYNAKÇA.....	59
ÖZ GEÇMİŞ	63
EKLER.....	64

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım Baas Rejimi ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti Suriye Devleti Çerçevesinde Önemli Sonuçları adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

24/04/2019

İMZA

EVRUN BAKŞI

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

EVRUN BAKŞI tarafından hazırlanan Suriye’de (1957-1963) Yılları Arasında Baas Rejimi ve Türkiye Devleti- Suriye Devleti İlişkileri Çerçevesinde Önemli Sonuçları,.../.../.....,tarihinde yapılan tez savunma sonucunda [oybirliği/oy çokluğu] başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ(Unvan, Adı, Soyadı)

Başkan:

İmza :

Başkan :

İmza:

Üye:

İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../2019 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yaşar Baş

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Suriye’de (1957-1963) Yılları Arasında Baas Rejimi ve Türkiye Devleti-Suriye Devlet ilişkileri Çerçevesinde Önemli Sonuçları, Suriye Coğrafyasının önemi ve Suriye bölgesinde yaşanan iç ve dış gelişmeler, Suriye’de etkili olan Baas Rejimi ve Türk Suriye İlişkileri hakkında bilgi vermeye çalıştım.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ergün Öz AKÇORA ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Çalışmamı tamamlama konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutan aileme şükranlarımı sunarım.

24.04.2019

EV RUN BAKŞİ

ÖZET

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Tezin Başlığı: Suriye’de (1957-1963) Yılları Arasında Baas Rejimi ve Türkiye Devleti-Suriye Devleti İlişkileri Çerçevesinde Önemli Sonuçları

Tezin Yazarı: Evrun BAKŞI

Danışman: Ergün Öz AKÇORA

Anabilim Dalı: Tarih

Bilim Dalı: Tarih

Kabul Tarihi:

Sayfa Sayısı:75

Tezin amacı, Suriye bölgesinin jeopolitik konumu, zengin yer altı kaynakları dini ve kültürel dokusuyla hemen her dönemde önemini koruduğunu göstermektir. Suriye’de Arap milliyetçiliğinin ortaya çıkışı, gelişimi ve gelişimde etkili olan Nasif Yazıcı, Butrus el-Bustani, Sati el-Husri’nin ve Suriye’de etkili olan Baas partisinin kuruluşu, ideolojisi ve Baas partisinin bu coğrafyada yayılmasında etkili Mişel eflak ve Sala Bitar hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin son bölümünde Geçmişten Günümüze Türkiye- Suriye ilişkileri ve bu ilişkilerinin bozulmasında etkili olan Hatay sorunu, Güvenlik sorunu, Su sorunu hakkında bilgi verildi. Çalışmam da kitap, dergi, gazete, ve Osmanlı arşiv belgelerinden faydalanmaya çalıştım.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Baas Rejimi, Arap milliyetçiliği, Nasif Yazıcı, Butrus el-Bustani, Mişel Eflak, Salah Bitar, Türk-Suriye ilişkileri,

ABSTRACT

Bingöl University Institute Of Social Sciences Abstract Of Master's thesis

Title Of The Thesis: Syria (1957-1964) Between The Years Of The Ba'ath Regime And The Republic Of Turkey Of Turkey, Important Results Within The Framework Of

Author: Evrun BAKŞI

Supervisor: Ergün Öz AKÇORA

Department: History

Sub-field: History

Date:

Number Of Pages: 75

The purpose of this work, Syria geopolitic location, there rich under ground resources show that it is remains important in almost every period with its religious and cultural texture. Nasif Yazıcı, Butrus el-Bustani, Sat-ı el-Husri, Whol the foundations of that development of arab nationalism and syrian, The establishment, ideology and Baas party, Which is effective in syria, provides information about Mişel Eflak, Salah Bitar, wich makes the Baas party come into existence in syria.

In this study, important information about the proplem of security, Hatay proplem, security proplem, water proplem Which are effective in the deterioration of Turkey and Syrian relations have been given in my work, I tried touse boks, magazines, newspapers and Otoman archives.

KeyWords: Syrian, Baas regime, Arab nationalism, Nasif Yazıcı, Butrus el-Bustani, Mişel eflak, Salah Bitar, Turkey and Syrian

KISALTMALAR

a.g.e:	Adı geen eser
b.t:	Bilinmeyen Tarih
a.g.m.:	Adı geen makale
Bkz, bkz:	Bakınız
C:	Cilt
ev:	Çeviri
İ.A.:	İslam Ansiklopedisi
s. :	Sayfa
S. :	Sayı
TDAD. :	Türk Dünyası Araştırmalar Dergisi
TİTE. :	Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü

GİRİŞ

Suriye Adı: Geçmiş dönemlerden bu yana Suriye coğrafyası farklı isimlerle anılmaktaydı. Arap ve İslam kaynaklarında “Şam ve Dımaşk” olarak geçmekteydi. Şam ve Dımaşk bölgeleri bugünkü Irak’ın bir kısmı olan Ürdün, Lübnan ve Filistin’i içerisine almaktadır. Avrupalılar ise 19 yy. bu ismi Halep, Beyrut, Suriye vilayetleriyle Kudüs ve Lübnan bölgesi için kullanmaktaydılar.¹

Ünlü Hıristiyan Arap tarihçi philiphitti Suriye kelimesinin aslının Yunanca olduğunu ve Sıriyon kelimesinden geldiğini yazdı. Kelimenin manasının Güneş manasındadır. İbranice bir isim olan Sıriyon, geçmişte Doğu Lübnan’daki dağlara ad olarak verilmiştir. Roma Döneminde Irak’ın Kuzeyinde Su-ri adında bir bölgenin olduğu da ifade edildi.²

Suriye Konumu: Küresel düzlemde gözlemlenen Suriye, “hem bir Akdeniz” ‘hem Ortadoğu ülkesidir’. “Suriye coğrafyası Asya’yı, Türkiye ve Akdeniz yoluyla Avrupa’ya, Doğu Akdeniz yoluyla da Afrika’yı bağlar”. “Nitekim, Tarihte Asya ve Avrupa ticaretinin iki ana arterinde İpek Yolu’na hakim ve Baharat yolunu kontrol eden”, bugün ise “Süveyş Kanalı’nı” uzaktan kontrol eden, “Basra Körfezine” alternatif güzergah oluşturan konumuyla, “Akdeniz’de vazgeçilmez bir değer ifade etmektedir”.³ Avrupa için Suriye, Türkiye ile birlikte en yakın doğu coğrafyasında yer alır”. “Nitekim tarihte kullanıldığı haliyle bugünkü Suriye’nin de dahil olduğu,” “Lübnan ve İsrail’i kapsayan Doğu Akdeniz bölgesini tanımlayan İtalyanca:” “*levant*”, “Türkiye’nin Yunancadaki karşılığı olan” “*Anotalia*” ve “bu iki coğrafyayı da kapsayan Latincedeki” “*Orient*” sözcükler aynı mana’ya gelen”; “Güneşin doğması veya güneşin doğduğu yer anlamına gelir”.⁴

‘Orta Doğu alanında’, ‘Doğu Akdeniz üzerinden Süveyş’ kanalına, “Arap Yarımadası üzerinden Basra Körfezi’ne uzanan stratejik ulaştırma hatları üzerinde yer alan konumuyla Suriye’nin (Lübnan, İsrail, ve Filistin’le birlikte); Irak, Ürdün,

¹ Ömer Osman Umar, *Türkiye-Suriye İlişkileri(1918-1940)* Elazığ 2003, s.1

² Turan Kışlakçı, *Arap Baharı*, s.23

³ Ali Bilgin Varlık, *Suriye’deki Gelişmeler ve Türkiye, Suriye jeopolitiği*, s.2

⁴ Ali Bilgin Varlık, *a.g.e.*s.2

İran ve körfez ülkelerinin Akdeniz'e ulaşımını sağlayan "çıkış alanı" olduğu görülmektedir." "Diğer bir ifadeyle, Akdeniz'e çıkış imkanları kapsamında değerlendirildiğinde bu ülkeler Suriye'nin art alanı(hinterland) konumundadır." "Bununla birlikte, doğuda Basra Körfezi, batıda Mısır, İsrail ve Lübnan, kuzeyde Irak üzerinden Türkiye coğrafyaları Arap Yarımadası'na çıkış alanı sağlayan konumlarıyla Suriye'nin bu özelliğini zayıflatır."⁵

"Türkiye'den bakıldığında, Suriye Anadolu'dan gelen stratejik yaklaşma istikametlerini ticaret ve istila yollarını Arap Yarımadası'na Mısır üzerinden de Afrika'ya taşır. Doğu Akdeniz'den Güneydoğu Akdeniz vasıtasıyla Afrika ve Arap Yarımadasına bağlanan deniz ulaştırma hatlarını kontrol eder."⁶

"Bu yönüyle Suriye, Gaziantep üretim bölgesi ve GAP tarım alanı için doğrudan, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için ise Irak'la birlikte çıkış alanı konumundadır. Türkiye ölçeğinde ise diğer bir çıkış alanı ise Güneydoğu Akdeniz güzergâhıdır.⁷Suriye'den Türkiye'ye bakıldığında, ülkenin Balkanlar yoluyla Avrupa, Güney Kafkasya yoluyla Batı Asya'daki küresel pazarlara açılımı doğrudan Türkiye'ye tabi olduğu görülür. Bu yönüyle, Suriye'nin için art alan, güneydoğu Anadolu'nun ise Suriye için art alan olduğu söylenebilir."⁸

"Ülkenin kuzey hududunu doğal bir engele yaslayabilmesi, ancak sınırının Güneydoğu Toroslardan geçirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Bu derinlik ise kendi yüz ölçümünün yaklaşık üçte biri büyüklüğünde bir alanı kapsar. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'nin "ana kara" özelliğini ortadan kaldırmadan, Suriye'nin Orta Doğu'nun dışındaki alanlara çıkış imkânı bulunmamaktadır."⁹

İklim ve Bitki Örtüsü: "Sahil şeridinde Akdeniz iklimi", "batısındaki Ensariye Dağları" ile "Asi Nehrinin doğusundaki yüksek kesimlerde kara iklimi", "Güneyde Ensariye Dağlarının doğusu ile Fırat nehrinin batısı arasında" "Güney-Doğu Suriye'de çöl iklimi", "kuzeyde Fırat nehrinin batısında kalan kesimde ılıman iklim",

---

⁵Ali Bilgin Varlık, *a.g. e...*, s.2

⁶ Ali Bilgin Varlık, *a.g. e...*, s.2

⁷Ali Bilgin Varlık, *a.g. e...* s.3

⁸ Ali Bilgin Varlık, *a.g. e.* s.3

⁹ Ali Bilgin Varlık, *a.g.e...*s.3

bu hattın doğusuna doğru gidildikçe “karasal iklim” özellikleri hakim olur. “Ülkenin çöllerle kaplı 3/2’lık kesiminde çöl iklimi hakim olup yerleşime uygun değildir.”¹⁰

Suriye’nin İklimi üzerinde genellikle yanlış bir düşünce vardır. Buranın bir kış ülkesi olması oldukça şaşırtıcıdır. Suriye’nin büyük kısmı geniş platolardan oluşur. Buralarda kışın kar yağar. Sık olmasa da mart ayında yoğun miktarda kar yağan bir yerdir. Bunun dışında kuzey bölgelerde yaz sıcaklıkları yaşanabilir bir düzeydedir. Yaz aylarında Suriye’deki sıcaklık Almanya’dan daha düşük düzeydedir. İlkbahar ve Sonbahar aylarında bu coğrafyada büyük bir kuraklık yaşanabilmektedir. Buralarda Rüzgâr düzenli eser.¹¹

Suriye’de batı bölgesinde geniş alanlar karstik bir manzara gösterir. Ve bitki örtüsü bodur Akdeniz çalılardan ibaret garigformasyonudur.¹² En kuzeyde ve bazı alçak tepelik alanlarda orman vardır. Dut ağaçları Cebel-i Ansariye’nin bir özelliğidir. Ve ham ipek önemli bir üründür.¹³

Hama kuzeyinde Gap çöküntü alanı sazlık ve bataklıklarla kaplıdır. Çünkü nehrin büyük menderesler çizdiği bu alçak sahada sel sularının ilkbaharda vadi tabanını istila eder ve böylece sağlığa zararlı bir ortam meydana gelir. Bununla beraber, toprağı münbit olan bu saha ıslah edildiği takdirde büyük imkanlar vaat etmektedir. Orta Asi vadisinin güney bölümünün Hama ve Humus dolaylarında şartlar çok farklıdır. Geniş alanlarda meyve tahıl yetiştirilir. Ova içerisinde derin bir surette gömülmüş nehrin suları “noriya” denilen su dolapları vasıtasıyla yukarı çıkarılarak zengin bahçelerin sulanması sağlanır. Hama ile Humus arasında, Asi nehrinin iki tarafındaki düzlüklerde küçük sulama sistemleri vardır. Humus çevresinde uzun zamandan beri yapılmakta olan pamuk tarım; gittikçe gelişmektedir.

---

¹⁰ Yüksel Kaştan, Alman kaynaklarında 20.Yüzyılın başlarında Suriye’nin Fiziki yapısı, İklimi ve bitki örtüsü,,*Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi* Cilt:11 Sayı :61 Yıl 2018 s.300

¹¹ Yüksel Kaştan, *a.g.m..s.301*

¹²Garig; “Akdeniz ve Ege bölgesinin kıyı kesimlerinde makilerin tahrip edildiği alanlarda görülen çok kısa boylu dikenli çalılardan oluşan bitki topluluklarıdır.” “Lavanta, Kekik, Funda, yasemin, süpürge çalısı gibi türleri vardır.” “Baştürk Kaya Caner Aladağ”, “Maki ve Garig topluluklarının Türkiye’de Yayılış Alanları ve Ekolojik Özelliklerinin İncelenmesi” *Selçuk Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsüDergisi* 22/2009 s.74

¹³ Yüksel Kaştan, *a.g.m..s.301s*

Humus eski bir ticaret merkezidir. Burada tahıl ve meyve de yetiştirilen ve hayvan beslenen bir tarım bölgesidir.¹⁴

Suriye’ni Sosyal yapısı: Suriye bölgesi bulunduğu konum itibariyle dini, kültürel ve etnik-kimlik açısından birçok insan barındırmaktadır. İnanç açısından ise %74’nün Müslümanlardan oluştuğu görülmektedir. Bu sebeple nüfus dine ve dile göre alt yapılara ayrılmaktaydı. Dini açıdan ağırlık olarak Müslümanlar dili açısından bakıldığında ise Arapça konuşanlar ağırlık bir konumdaydılar. Azınlıklara gelince Aleviler, Dürziler¹⁵, Nusayrililer¹⁶ ve İsmaililer gibi heterodoks kesim %16 ve ülkedeki Hıristiyan cemaati ise %4.7 oranını sahiptir. Ülkenin konumunda etkili olan bir diğer azınlık grubu ise Kürtlerdir. Kürtler Suriye Coğrafyasının kuzeydoğu ve kuzey batı bölgelerinde yaşamaktadır.¹⁷

Suriye’nin Siyasal Yapısı: Suriye’de çok partili bir siyasi iktidar vardır. Yani aslında tek partili bir sistemdir. Anayasada Baas partisi toplumdaki ve devletteki önder parti olarak tanımlanmıştır. Ayrıca anayasanın başlangıç metninde Arap Baas Partisi, devrimci bir kimlik ve anlayış veren, milliyetçi mücadeleyi sosyalist mücadele ile birleştiren, Arap milletinin isteklerinin ve Arap milletinin özgürlüğü için zafer kazanmasını sağlayan geleceğe dair özlemini ifade eder.¹⁸

---

¹⁴ Yüksel Kaştan, *a.g.m..s.302*

¹⁵“Dürzilik, Fatimi halifesi Biemrillah’ın tanrı olarak kabul eden ezoterik bir inanç akımıdır. XI.yüzyılda Suriye’de ortaya çıkan bu akımın adını kurucularından Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail Anustegined-Derezi’den alındığı öne sürülmektedir. Kimi araştırmacılar Dürziliği İslam’ın Şii-Batini anlayışla da çatışan taraflar vardır.” Ahmet Ayhan Koyuncu, *Kuruluşundan Arap Baharına Suriye,s.101*

¹⁶“Nusayrilik: Arap Aleviliği olarak da bilinen Nusayrilik ismini, Nusayrililer Türkiye’de Adana, Mersin ve Hatay’da yerleşmiş yerli halkın ve Suriye yönetimindeki Esad’ların da mensup olduğu Aleviliğin bir koludur.”Ahmet Ayhan Koyuncu, *a.g.e..s.101*

¹⁷ Ahmet Ayhan koyuncu,*a.g.e.s.115*

¹⁸ Ahmet Ayhan Koyuncu, *a.g.e..s.117*

I.BÖLÜM

ÇEŞİTLİ DÖNEMLERDE SURIYE BÖLGESİ

1.İSLAMİYETEN ÖNCE SURIYE BÖLGESİ

Suriye kelime anlamı olarak tarihçiler şu tezi öne sürmüşlerdir: “*Suriye(syria)* kelimesi ile *Asur İmparatorunun (Assyria)* olabildiğini söylemişlerdir”. Yine başka bir tez de şunlar ifade edilmektedir: “*Suriye'nin Sami dilindeki Siryon'dan türediği söylenmektedir*”. Yunanlılara göre ise: “*Coele Syria*” olarak geçmiştir. Herodot ise: “*Suriye'yi Kapadokya'ya atıf olarak kullanmıştır*”.¹⁹

Suriye Coğrafyası M.Ö. 4000'ler de ilk yerleşim alanları açılmıştır. Daha sonrası ise kaynaklarda M.Ö. 3000'lerde ilk sami halkları bu bölgeye yerleşmeye başlamıştır. Antik yunanlılar ise bu bölgeye “*üç kıtanın buluştuğu yer*”ismini vermişlerdir. Aslında, 20.yy'a kadar bölge, “Lübnan, Ürdün, Filistin ve İsrail'i” içine alan bir yer olarak anılıyordu. Bölgeyi önemli bir yerleşim alanı olmasını sağlayan şey ise “Mısırlıların Lübnan ve Amanos dağlarının” arasında “Sedir ağacı, altın ve gümüş” gibi maddeleri kullanmaya başlaması olmuştur.²⁰

Sümerlerin de aynı nedenlerle buraya gelmeleri ve “M.Ö.2350'lerde” bu coğrafyayı işgal altına alan Ebla İmparatorluğu ile, anlaşamamalarından dolayı bölgede çatışma başladı. Çatışma sonucunda Ebla yönetimi altına giren Suriye,Daha sonra Akadların hakimiyeti altına girdi. Daha sonra İ.Ö.4. yüzyılda Büyük İskender'in buraya ele geçirmesiyle coğrafyada Helen kültürü etkili olmaya başladı. Ve İ.S.20 yılında İskenederin Hâkimiyetinden sonra bölge Roma İmparatorluğu'nun yönetimi altına girdi.²¹

Roma zamanında Suriye ye vali olarak Crasus'un bu bölgeye gelerek parth'larla bir savaşa girmiştir. Crasus parthlarla savaşa girince çöl bölgesini tam olarak bilmediği için ve deneyimsiz olduğu parthlar'la olan savaşı kaybetmiştir. Roma zamanında bu bölgede savaşın sebebi tam olarak bilimemiştir. Çünkü

¹⁹ Hasan Öztürk, “*Modern Orta Doğu Siyasi Tarihi*”,s.84

²⁰ Ahmet Ayhan Koyuncu, *a.g.e..s.96*

²¹ Ahmet Ayhan Koyuncu, *a.g.e..s.96*

Parth'larla ve Romalılar hep barış içinde yaşamışlardır. Suriye Romalılar döneminde önemli bir üst olmuştur. Çünkü Parthlar sınırını belirleyen yer Suriye'di en ufak bir çatışma olduğunda bir üs olarak bu bölge bir üs olarak kullanılmıştır.²²

Romalılardan sonra Bizans hâkimiyetine geçmiştir. Ve ö dönemki ismiyle Dımaşk "613 yılında Sasaniler'in eline geçmiştir." Ancak daha sonra Herakleios bu bölgeyi tekrar Sasanilerden geri almıştır. Ve Bizanslılardan sonra bölge İslam hâkimiyetine girmiştir.²³

2.İSLAM HÂKİMİYETİNDE SURİYE

Hz. Ebubekir zamanında, Halit Bin Velid komutasındaki İslam ordusu tarafından Yermük Savaşı ile Müslüman coğrafyası haline geldi. Hz Ebubekir talimatları doğrultusunda Yermük'te toplanan İslam kuvvetleri, dört komutanın emrinde dört ayrı grup halinde Bizans İmparatoru Heraklius komutasındaki Bizans ordularını Yermük'te bekledi. Hristiyan ordusu 240.000; Hz. Ebu Bekir'in emriyle Irak'tan Yermük'e hareket eden Halit bin velidi'in kuvvetleriyle birlikte İslam ordusu ise 46.000 askerden meydana geldi.²⁴

Hicretin 12.yılıının sonlarına doğru yapılan bu Yermük Savaşı ile Suriye, İslam topraklarına dahil oldu. Hz. Ebubekir'in Yermük Savaşı öncesi, İslam komutanlarına yönelik yaptığı konuşma da günümüz insanlığına dersler vermesi dolayısıyla önemli görülmelidir.

Hz Ebubekir şöyle demiştir: "*Allah yolunda savaşınız. Allah'a şirk koşanlara savaş açınız. Allah kendi dinine yardım edecektir. Sakın ganimet malından çalmaya kalkışmayınız. Hile yapmayınız ve korkmayınız; yeryüzünde fesat çıkarmayınız. Siz emredileni yerine getirip isyan etmeyiniz. Hurma ağaçlarını kesip yakmayınız. Hayvanları öldürmeyiniz; meyveli*

²² Mehmet Kurt, "Marcus Licinius Crassus(M.Ö.112-53)'UN Suriye Valiliği Ve Güçler", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*,2015 Sayı:33, Sayfa 151-170

²³ Cengiz Tomar, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt:38 s.315-320

²⁴<http://www.turkcebilgi.com//ansiklopedi/yerm%c3%bck,sayB1>

ağaçlara dokunmayınız! Kiliseleri yıkmayınız! Çocukları, ihtiyarları ve kadınları öldürmeyiniz.”²⁵

Bizans kuvvetlerinin gafletinde de istifade eden Müslüman Araplar hızla ilerleyerek bugünkü Filistin ve Ürdün bölgelerine girmeye muvaffak olmuşlardır. Nihayet, Hz. Ömer’in Halifeliği zamanında İslam orduları, Bizans kuvvetlerinin tam manasıyla oluşturmaya başladılar. Nitekim Halid bin velid kumandasındaki İslam orduları, 30 Temmuz 634’te Bizans ordusunun Acnadin mevkiinde ağır bir mağlubiyete uğratmışlardır. Artık, Filistin ve Ürdün bölgeleri tamamen Müslümanların hakimiyetine girmiştir.

Suriye’nin kapılarını Müslümanlara açan muharebe ise Yermük mevkiinde 20 Ağustos 636’da olmuştur. Takviyeli Bizans kuvvetlerinin mağlup eden İslam ordusu, Şam’ı ele geçirerek Suriye’ye hakim olmuştur. Yahudilerin çoğunlukta bulunduğu Kudüs ve havalisi ise 638 ve 640 yılları arasında fetih olunarak Bizans’ın o bölgedeki hakimiyetine son verilmiştir.²⁶

Bu fetihlerden sonra bizzat Suriye’ye gelen Halife Ömer, “Cabiya Toplantısı” olarak tarihe geçen toplantıyı tertip ederek Suriye’nin yeniden teşkilatlandırılmasını yapmıştır. Bu yeni teşkilatlanmaya göre Suriye’de halk, mağluplar, Zimmiye” yani himayeye alınanlar ile imtiyazlı Araplar olmak üzere ikiye ayrıldı.

Ülke, bu yeni teşkilatlanmaya göre ise şu dört bölgeye ayrılmıştır. Şam, Humus, Filistin ve Ürdün, bir nevi askeri işgal idaresi görüntüsü veren bu yeni teşkilatlanmaya göre yerli halk arazi vergisi ile baş vergisi ödemek durumunda idi.²⁷

Suriye’nin bu yeni teşkilatlanmaya tabi tutulmasından bir müddet sonra, ilkede meydana gelen veba salgını halk arasında büyük telefata sebep olmuştur. Ölenlerden birisi de Şam valiliğine bütün Suriye’ye ve ona bağlı olan Filistin, Kudüs ve Lübnan’a temsil edildi.²⁸

Takip ettiği siyaset ile hem İslam dünyasında büyük üzüntülere ve hem de başarılarla damgasını vuracak olan Muaviye, Suriye Valiliği esnasında yapacağı

---

²⁵ Ahmet Kıymaz, *Arap Baharında kışın açan Suriye*, s.20

²⁶ Mehmet Saray, *Türkiye ve Komşuları*, Atatürk Araştırma merkezi, Ankara,2010,s..121

²⁷ Mehmet Saray, *a.g.e..s.122*

²⁸ Mehmet Saray, *a.g.e..s.122*

mücadelenin hazırlıklarını yapmaya başlamıştı. Nitekim idaresi altındaki halka iyi davranarak onların sempatisini kazanan Muaviye, “Hz. Osman’ın sonra Halife” olan Hz. Ali’ye karşı mücadele etmeye başlarken Suriye halkının desteğine güvenerek yola çıkmıştır.

Hz. Ali’nin Halifeliğini tanımayan grupların teşviki ile Halifeliğini ilan eden Muaviye, 15 Ramazan 661’de, Ali’nin Hariciler tarafından öldürülmesi üzerine rakipsiz kaldı. Son derece zeki, Kurnaz ve çalışkan bir kişi olan Muaviye, gerektiğinde rakiplerine karşı her türlü entrikaya da teşebbüs etmekten çekinmemiştir. Nitekim Hz. Ayşe’yi ve kumandan Amribn-ül-As’ı, Hz. Ali’ye karşı kıskırtmıştır.

Sıffin Savaşı ile Hakem olayında hileye başvurmaktan çekinmemiştir. Onun bu entrikalı dünyası kendisinden sonra Halifelik makamına gelen Yezid’e tesir etmiştir. İslam Tarihinin en trajik olaylarından biri olan kerbela olayının cereyanına sebep olmuştur. Bu ise İslam dünyasını hem büyük üzüntülere ve hemde de bölünmelere sürüklemiştir.

2.1.EMEVİ HÂKİMİYETİNDE SURİYE

Hz. Ali’nin ölümü ile birlikte Şam coğrafyası İslam devletinin merkezi olup ve Muaviye halife olup, Emeviler devletini kurmuştur. Suriye’yi merkez edinen Emevi hanedanı, Yezidli’den sonra ihtişamını kaybetmeye başladı. Birbirinden yeteneksiz kişilerin Hilafet makamını işgal ettiği, 12 Kişilik Emevi Hükümdarı içinde sadece birkaç tanesi devirlerine damga vurabilmişlerdir.²⁹

Bunlar içerisinde Kudüs de ki mescidi Aksay’ı inşa ettiren Abd el-Melik en zikre değer hükümdarlardan olmuştur. İdari işleri Şam Hıristiyanlarının elinden kurtararak Suriyeli Araplara vermek suretiyle ülke idaresinin millileşmesini sağlayan Velid Mervani kökenli Halifelerden Hişam ve Velid kültüre verdikleri önem

---

²⁹ Mehmet Saaray, *a.g.e.*.s.124

neticesinde yazışma dilinin tamamen Arapça olmasını sağladıkları için devirlerine damgalarını vurmuşlardır.³⁰

Diğer hükümdarlar zamanında İslam dünyası karışıklıklar içerisinde hızla parçalanmaya yönelmiştir. Suriye, Emeviler'in merkezi olmaktan çıkmıştır. Halife Mervan II zamanında başkent Şam'dan Harran'a nakli Suriyelileri isyanasevk etmiş ve bu isyan uzun yıllar sürmüştür.³¹

Mervan II, devletin bütün enerjisini Suriyeli isyancılar ile Emeviler aleyhinde faaliyetlerini yeniden hızlandırmış olan Hariciler bastırmada tüketmiştir. Abu'lAbbass al-Saffah'ın 749'da Küfede halifeliğin ilan etmesinden bir sene sonra Emevi hanedanı fiilen ortadan kalkmış ve İslam âleminin yeni hâkimi Abbasiler olmuştur.³²

2.2. ABASSİLER DÖNEMİNDE SURİYE

Abbasiler devrinde Suriye, eski nüfuzundan uzak, ikinci derecede bir ülke durumuna düşmüştür. Hilafet merkezi Suriye'den nakil olmuş Bağdat'a yerleşmiştir. Bununla da yetinmeyen Abbasiler, Suriye'yi devamlı bir şekilde idari ve mali baskı altında tutmuşlardır. Bu ise, Suriyelilerin zaman zaman isyan etmelerine sebep olmuştur. Ne var ki, ülke ahalisinin çoğunluğunu teşkil eden ve bir kısmı hala Hıristiyanlığı muhafaza eden yerli Araplar ile kayslılar ve sonradan gelen Bedevi Araplar arasında bir birlik olmadığı için Abbasilere karşı başarılı olamamışlardır.³³

Abbasilerin zayıflamasıyla, Suriye'de Fatimi hâkimiyeti dönemi başlamıştır. Fatimilerin Şam ve çevresinde Karmatilerle mücadele ederek, onların nüfuzunu kırmışlardır. Fatimiler bölgedeki hâkimiyetlerini burada buldukları askeri kuvvetler buradan ayrılır ayrılmaz mahalli emirler Mısır ile olan bağlarını kopararak istedikleri gibi hareket etmişlerdir. Bölgedeki Fatimi hâkimiyeti ancak valilerin sık sık değiştirilmesi ile sağlanmıştır. Fatimilerin Suriye'deki hâkimiyetine Selçuklular son vermiştir

---

³⁰ Mehmet Saray, *a.g.e..s.124*

³¹ Mehmet Saray, *a.g.e..s.124*

³² Mehmet Saray, *a.g.e..s.125*

³³ Mehmet Saray, *a.g..e.s.125*

3. İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ İDARESİNDE SURİYE

İlk Müslüman Türk devletlerinden Tolunoğulları Suriye'ye hâkim olmuştur. Ahmed bin Tolun Abbasilerin zayıflığından faydalanarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Mısırda kurulan Tolunoğulları daha sonra Suriye'ye hakim olarak Türklerin bölgedeki etkinliğini artmasının başlangıcı olmuştur. Ahmet bin Tolun'un ölümünden sonra hükümdar olan Hümaraveyh Suriye'de önemli imar faaliyetlerinde bulunup, bölgenin gelişmesinde katkıda bulunmuştur. Daha sonra Tolunoğullarının 905'te yıkılması ile birlikte Abbasiler bölgedeki hâkimiyetlerini yeniden kurmuşlardır.³⁴

Muhammed bin Toğuç 928'de Remle'ye ve 930'da Dımaşk'a Abbasi Halifesi, tarafında tayin edilmiştir. Suriye halkı Muhammed'in idaresinde çok memnun kalmıştır. Daha sonra da Mısır valiliğine atanan Muhammed bin Toğuç burada bağımsızlığını ilan etmiş ve Suriye'yi de hakimiyeti altına almıştır. İhşidler, Suriye'yi de hakimiyeti altına almıştır. Suriye'deki ihşidlerin hâkimiyetine 969 yılında fatimiler son vermiştir.³⁵

Türkmenlerin Suriye'ye yerleşmeleri Selçuklular döneminde olmuştur. Türkmenlerin bir kısmı XI. Yüzyılın ikinci yarısında sonra Suriye'ye girmeye başlamışlardır. Böylece buradaki Türk hakimiyetinin kurulmasını sağlamışlardır. Suriye'ye ilk giren Türkmen Beylerinden önemlileri, Hanoğlu Harun, Afşin, Emir kurlu ve Emir Sandıktır. Suriye'de ilk Türkmen yerleşme bölgelerinin Halep ve Lazkiye şehirlerin kuzeyinde kalan bölgeler olduğu sanılmaktadır.³⁶

1095'te Tutuş'un ölümüyle birlikte Suriye, Halep Selçuklu Melikliği ve Dımaşk Selçuklu Melikliği halinde iki meliklik halinde yönetilmiştir. Zengiler ilk önce Halep Selçuklu Melikliğine daha sonra da 1154'te Dımaşk Selçuklu Melikliğine

³⁴ Ömer Osman Umar, *Türkiye- Suriye İlişkileri(1918-1940)*, Elazığ 2003.s.4

³⁵ Ömer Osman Umar, *a.g.e..s.4*

³⁶ Ömer Osman Umar, *a.g.e..s.4*

son vermişlerdir. Selçuklular döneminde bölge ticari ve kültürel alanda müreffeh bir hayat yaşamıştır.³⁷

Eyyubiler döneminde ise bölgede Haçlılar etkinliklerini arttırmaya çalışmışlarsa da Selahaddin Eyyubi'nin haçlıları Hittin savaşında yenerek Kudüs'ü ele geçirmişlerdir. Eyyubiler Dımaşk'tadökümhaneler, cam imalathaneleri, susam yağı imalathaneleri kurmuşlardır. Bu dönemde eğitim ve sanatta da oldukça önem verilip, Halep ve Dımaşk'ta kütüphaneler kurmuşlardır.³⁸

Daha sonra bölge Memluklarınhâkimiyeti altına girmiştir. Memluklar, Moğolları 1260 tarihinde AynCalut Savaşında yenmesiyle birlikte tüm Suriye'yi hâkimiyetleri altına almışlardır. Böylece Moğolların Kuzey Suriye'yi tehditlerine de son vermişlerdir. Memluklar Haçlılarla da mücadele ederek, Haçlıların Suriye ve Filistin'de kurmuş oldukları devletleri de ortadan kaldırmışlardır.³⁹

3.1 SELÇUKLULAR DÖNEMİNDE SURIYE

Türklerin Suriye'ye ne zaman geldikleri ne zaman yerleştikleri ilk kaynaklar Bizans ve Arap kaynaklarında görülmektedir. Bu kaynaklara göre: “*Hanoğlu Han isminde bir Türkmen beyinin önderlik ettiği bin kişilik bir ordu Halep yöresine yerleşmiştir.*”⁴⁰

Halepli Tarihçi İbnü'l- Adim şöyle söylemiştir:

“*Türklerin Suriye'ye “ilkgirişi” olarak eserlerinde “Arap kaynaklarında geçmektedir.” “İbn Han” “adiyla geçen bu Türk komutanının Türkistan hakanı Tamgaç Han'ın oğlu olduğu ve babasına isyan ederek Selçukluların hizmetine girerek sonrada Anadolu hududunda gazalara katıldığı kaydedilmektedir.*”⁴¹

Alp Arslan Selçukluların ilk hükümdarı bir çok insanı da yanına alarak bu topraklara geldi. Alp Arslan dönemiyle ilgili önemli bir açıklama yapan Sıbt İbnü'l

³⁷ M. Altay Köymen, *Selçuklu Devri Türk tarihi*, Ankara,1989, s.116

³⁸ Ömer Osman Umar, *a.g.e..s.5*

³⁹ Ramazan Şeşen, “Eyyubiler”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.6,s.410

⁴⁰ İbrahim Gök, “Türklerin Suriye'ye Girişi ve Süleyman Şah”, *Türkiye Araştırma Dergisi*,s.220

⁴¹ İbrahim Gök, *a.g.m.s.220*

Cevzi'nin 464/1071: *“Bu bölgede Alp Arslan'nun geldiği sırada “Nevekkiye” adı verilen bir Türkmen gurubunun bu bölgeye geldiğini söyledi.”*⁴²

Bu bölgeye giren “ilk Türk Hükümdarı” olarak da kaynaklarda Sultan Alp Arslandır. *“1071 yılında Alp Arslan'ın “ Malazgirt Savaşı” ile birlikte bu bölgede “halep'i” kuşatmıştır. Bu kuşatma sırasında Cafer Muhammed' şunları söylemiştir. “Efendimiz, bu nehri şu ana kadar köle olmayan hiçbir Türk geçmemiştir. Oysa siz bugün bu nehri bir hükümdar olarak geçiyorsunuz.”*⁴³

Alp Arslan Halebî aldıktan Sonra Bizans'ın yaklaşmasıyla birlikte Mısır almayıp Bizans'ın üzerine yürüdü. Bundan sonra bölgede Kutalmış oğulları gelmektedir. Fakat Kutalmış oğullarının bu bölgeye nasıl geldiği bilinmemektedir.⁴⁴

Tarih yazarı Osman Turan: *“Alp Arslan'ın Süleymanşah'a Rum ülkesinin fethi görevi verdiği buraların ikta ettiği iddiasına tümüyle ret eder ve böyle bir şeyin imkansız olduğunu savunur. Hatta Alp Arslan zamanın da Süleymanşah'ın ve kardeşlerinin Anadolu'nun yanı sıra Suriye'de bulunmadıklarını, zira kutalmış oğullarının bu zamandaserbest bırakılmadıklarını söylemiştir.”*⁴⁵

Süleyman Şah bu bölgeye gelerek Haleb'e gelmiştir halebe gelince Tutuş la büyük bir çarpışmaya girmiştir. Ve burada vefat etmiştir. Mezarını Müslim'in yanına gömülmüştür. Bu durumdan sonra bu bölgeye Melikşah gelmiştir.⁴⁶

Melikşah bu bölgeye gelir gelmez Caber kalesini almıştır, Caberden sonra Antakya'ya girmiştir. Öte yandan kaynaklarda şu bilgi geçmiştir: *“ Melikşah atını Akdeniz sahillerine kadar sürmüştür.”* Böylece bu bölgede Selçuklu hakimiyeti sürmüştür.⁴⁷

---

⁴² İbrahim Gök, a.g.e.s.222

⁴³ İbrahim Gök, a.g.e.s.224

⁴⁴ İbrahim Gök, a.g.e.s.224

⁴⁵ İbrahim Gök, a.g.e.s.226

⁴⁶ İbrahim Gök, a.g.e.s.244

⁴⁷ İbrahim Gök, a.g.e.s.247

3.2 OSMANLI DÖNEMİNDE SURİYE

“Yavuz Sultan Selim’in” “1516’da, Mercidabık Savaşı’nda Memluk” ordusunu yenip “Suriye’yi Osmanlı” hâkimiyetine katmasıyla Suriye bölgesi 1918 yılına kadar 4 asır sürecek olan Osmanlı Hakimiyeti altında girmiştir.⁴⁸

Osmanlı Devleti, bölgeye coğrafyanın hassasiyeti dolayısıyla ayrı bir önem vermiş ve idari yapılanmayı da bu doğrultuda belirlemiştir. Bölge, Osmanlılar tarafında ele geçirilişinin akabinde Anadolu’nun güney, güneydoğu ve doğusundaki bir kısım sancaklar ile Suriye havalisini kapsayacak şekilde Arap vilayeti olarak ifade edilmiştir. 1549 yılından yeni bir idari düzenlemeyle Halep ve Şam Eyaletleri kurulmuştur. Buna göre Halep Eyaleti; Halep, Adana, Hama, Humus, Birecik, Azza-kilis, Marra, Banyas ve Selemiye adında dokuz sancaktan oluşmaktadır. Şam eyaleti ise Şam, Kudüs-i şerif, Gazze, Nablus, Safet, Trablus, Salt-AclunmaaKerek-Şubek ve ikta-i Vilayet’iTuraba-yı Arap olmak üzere sekiz sancaktan ibarettir. XVII. Yüzyılın başlarında ise bölgenin Şam, Halep, Trablus isimli üç vilayetten oluştuğu görülmektedir. Daha sonra bunlara Sayda’nın eklenmesiyle Vilayet sayısı 4’e çıkmıştır.

1865 yılında yapılan yeni bir idari değişiklikle Şam ve Sayda vilayetleri birleştirip Suriye Vilayeti olarak adlandırılmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Suriye’nin baş limanı ve ticaret merkezi Beyrut müstakil bir şehir durumuna getirilmiş, Halep ise Müstakil bir vilayet olarak varlığını devam ettirmiştir.⁴⁹

Bölgede Osmanlı devlet idaresinin başarılı bir şekilde XIX. Yüzyıla kadar geldiği söylenebilir. Osmanlı Devleti, Şam Vilayeti’ni kutsal topraklarını kapısı olarak gördüğünden buraya hem memuriyet hem de güvenlik açısından özel bir önem vermiştir. Ancak sonraki zamanlarda Osmanlı Devleti’nin gerilemesine paralel olarak yönetimde yaşanan bozukluk ve aksaklıklardan bölge vilayetleri de etkilenmiştir.

⁴⁸ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, “*Osmanlı Belgelerinde Suriye*”, İstanbul 2013, yayın no:129

⁴⁹ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, “*OBS*”, İstanbul 2013, no:129

XVIII. Yüzyılın sonlarından itibaren özellikle Avrupalıların ilgisi ve misyonerlerin faaliyetleri neticesinde Suriye coğrafyasının Osmanlı Devletinde ayrılma süreci başlamıştır. Şam ve Halep merkezlerinde XIX. Yüzyıldan itibaren birbirini takip eden isyanlar meydana gelmiştir. Avrupalılar tarafından getirilen ateşli silahların bölgedeki aşiretler tarafından getirilen yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁵⁰

Suriye coğrafyasında eşkıyalık hareketlerinin ciddi şekilde artmasına sebep olmuştur. Hac yolunun da buralardan geçmesi sebebiyle devlet yoğun güvenlik önlemleri almak zorunda kalmıştır. Bununla beraber özellikle bu yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa’da ve Osmanlı Devleti’nin sair bölgelerinde görülen sanayi v teknoloji alanındaki yatırımlar ile tarımın ıslahı çalışmaları bölgede birebir uygulanmıştır. Aydınlatmada elektrik kullanımı, tramvay ve demiryolu işletmeleri, dokuma tezgâhlarının ıslahı, tıp fakültesi ve yeni hastanelerin inşası, numune çiftlikleri tesisi akarsulardan daha verimli istifade metotları Osmanlı Devleti’nin, bölge halkının daha müreffeh bir hayat sürmesine yönelik kalkınma hamleleridir.⁵¹

1798 Napolyon Mısırı işgal etmiş ve Suriye üzerine de yürümüştür. Napolyon bu askeri sefer sırasında Suriye’deki Hıristiyan ahalinin Osmanlıya karşı isyan ederek, kendisine destek vereceğini düşünmüştür. Ancak Hıristiyan kesimden umduğu yardımı göremediği gibi Akka önlerinden de CezzarAhmed Paşa tarafından bölgeye girilmesi engellenmiştir. Napolyon, Müslüman halkı da yanına çekmek için her türlü mezhebi ve etnik ayrımcılık propagandası yapmasına rağmen etkili olamamıştır. Sonuçta başarısız olacağını anlayan Napolyon Suriye’yi terk etmiştir.⁵²

Suriye bölgesinin tümünde yeniden Osmanlı idaresi kurulmuştur. Ancak daha sonra Avrupalı devletlerin yardımları ile güçlenen M. Ali Paşa Mısır’da isyan ettikten sonra Suriye üzerine yürüyerek burayı kendi kontrolüne sağlanırken diğer yandan “Türk düşmanlığı” etkinliklerine başlanmıştır. Hıristiyan halkın sahip olduğu

---

⁵⁰ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *O.b.s*, İstanbul 2013, no:129

⁵¹Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *O.b.s*, İstanbul 2013, no:129

⁵²Ömer Osman Umar, *a.g.e..s.6*

haklar ile Müslümanlara göre avantajlı duruma gelmişlerdir. Bilhassa “Fransızlar” “Marunileri”⁵³kışkırtmışlardır.⁵⁴

Bu dönem içerisinde Avrupalıların kışkırtması sonucunda başlayan Maruni-Durzi çekişmesi 1841 ve 1845 yılında etkisi az olan çatışmaya dönüşmüştür. Ancak Osmanlı yabancı devletlerin müdahalesine isyan çıkmıştır. Çünkü Fransız misyonerler Maruniler, İngiliz misyonerler ise Dürzileri kışkırtmışlardır. Hıristiyanların katledildiği bahanesi ile Fransa bölgeye kuvvet göndermişse de Fuat Paşa yabancı devletlerin bölgeye müdahalesine fırsat vermeden olayları yatıştırmıştır.⁵⁵

1876’da Meşrutiyetin ilanını Suriye sevinçle karşılamıştır. Bir yandan milliyetçilik akımları diğer taraftan ise Avrupalıların kışkırtması ile artık Suriyeliler muhtariyet istemeye başlamışlardır. Bu tür fikirlerin ortaya çıkmasıyla birlikte Türk-Arap ilişkileri bozulmaya başlamıştır. Bu dönem içerisinde Suriye’de bir reform programı uygulamış ve eğitimde bazı reformlar yapılmıştır.⁵⁶

Türk- Arap ilişkilerinin dostluğunun devamını sağlamak için II. Abdülhamit Panislamist bir politika izlemiştir. Onları kazanmak amacıyla bölgeye iyi idareciler gönderdiği gibi onlardan bazılarını da hükümet kademelerinde görevlendirmiştir.⁵⁷

Bölgede yabancı okulların etkisini kırmak amacıyla modern devlet okulları açılmıştır. Çünkü bu okullarda he Türk düşmanlığı aşılanmaktaydı. Ancak alınan bu tedbirler misyoner okullarının etkisini kıramamıştır. Bu ayrılıkçı hareketlerin fikri yönünün işlenmesini ise Arap yazar ve ulema yapmıştır. Bunlar içerisinde ButrosBustani, Nazif Yazıcı, Corci Zeydan, FarisNimr gibi Hıristiyan yazarların yanı sıra Cemaleddin Afgani, Reşit Rıza, Abdurrahman Kevakibi, Tahir CezayiriSati el-Husri gibi Müslüman yazarlarda yer almıştır.⁵⁸

---

⁵³“Maruni :M.S IV yüzyıl sonlarında Aziz Maron’un oluşturduğu kiliseye bağlı olan, bugün çoğunluğu Suriye ve Lübnan’da yaşayan bir Katolik Süryani topluluğudur”.
<https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Maruni>

⁵⁴ Ömer Osman Umar, a.g.e..s.6

⁵⁵ Haluk Ülman, “1840-1845 Arasında Suriye ve Lübnan’ın Durumu ve Milletlerarası Politika” *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Ankara,1963.s.263

⁵⁶ Ömer Osman Umar, a.g.e..s.7

⁵⁷ Ömer Osman Umar, a.g.e..s.7

⁵⁸ Ömer Osman Umar, a.g.e..7

II. Meşrutiyetin ilanı ile beraber serbest ortamdan faydalanan Arap Milliyetçileri basın ile beraber Türk-Arap düşmanlığı ile milliyetçilik fikirlerini daha hızlı bir şekilde harekete geçirmeye başladılar. Bu yayınların büyük bir kısmı da İngiltere ve Fransa tarafından desteklenmiştir. İngiltere ve Fransa Türklere karşı kışkırtan bir üs haline gelmiştir. Osmanlı Devleti bu tür yayın yapan gazete ve dergileri kapatma ve Osmanlı taraftarı gazeteler vasıtasıyla karşı yazı yayınlama gibi tedbirler almışsa da Araplar bu yıkıcı yayınlardan etkilenmemiştir.⁵⁹

3.2.1 1860-1861 SURIYE BUNALIMI VE SURIYE'DE YENİ KANUN

Suriye coğrafyasında bir grup halkın Hıristiyanlara saldırması üzerine Suriye'de kiriz çıkmasına sebep olmuştur. Tabii kiriz sadece bu olaydan çıkmamıştır. Bu grup daha sonra Fransa ve İngilizlerin konsolluklarını öldürmüştür. Bunun üzerine İngiltere Suriye'de çıkan bu olayı direk asker göndererek tepki göstermiştir. Bu da olayın daha çok alevlenmesini sağlamıştır.⁶⁰

Suriye bölgesine müdahale eden Fransa ve İngiltere Müslüman halkı korkutmuştur. Bunun üzerine Dürzi ve Müslümanlar Hıristiyanlarla çatışmaya girince “yaklaşık 5000 Hıristiyan öldürmüştür”. Bunun üzerine Hollanda, Avusturya ve Yunan gemileri de Suriye bölgesine yaklaşmışlardır. Suriye deki kriz böylece iç sorun olmaktan bir dış sorun haline gelmiştir.⁶¹

Bu durum üzerine Osmanlı bölgeye müdahale etmiş. Zarara uğrayan birçok Hıristiyan'a yardım etmiş. Olaydan sorumlu Dürzi liderlerini almıştır. Ve isyana katılanları idam ettirmiş ve bu olayın bu kadar büyümesine sebep olan Subayları görevden almıştır.⁶²

Olayları kontrol altına alınmasıyla bölge için “Fuat paşa başkanlığından, İngiliz, Fransız, Rus, Avusturya ve Prusya” toplanarak “Lübnan Nizamnamesi” adlı bölge için yeni bir değişim kabul edilmiştir. Bu kararlar Suriye de bir “mutasarrıf” atanacak, bu mutasarrıf atanmasıyla Suriye birden ekonomi gelişmeye girmiştir. Yani

---

⁵⁹ Ömer Osman Umar, *a.g.e..s.8*

⁶⁰ Sabahatti Şen, “*Ortadoğuda İdeolojik Bunalım*” s.30

⁶¹ Sabahattin Şen, *a.g.e .s.30*

⁶² Sabahattin Şen,*a.g.e.s.31*

Suriye serbest bir yönetim sistemine girmiş ve artık iç işlerinde bağımsız bir şekilde davranmıştır.⁶³

Suriye’de bu karışıklıklar Yeni bir “vilayet kanunnamesi” çıkartılmasına gitti. Yani “Vilayetler eyalet” oldu. Ortadoğu’da “Şam ve Seyda” “Suriye Vilayeti” olarak birleşti. Suriye sadece bu değişiklikler meydan gelmedi. Bulunduğu konum itibariyle Avrupalı Tüccarlarla daha çok iletişim halinde olup ve bölgeyi giderek tanıyan Avrupa burayı bir sömürge haline giderek daha da ilerletti.⁶⁴

4.I.DÜNYA SAVAŞINDA SURIYE

I.Dünya Savaşının çıkışı ve ardından Osmanlı Devleti’nin savaşa girişi ile birlikte bölgede Sina Filistin cephesi açıldı. Cephenin açılması ile birlikte Cemal Paşa Suriye’ye gelince Araplarla iyi geçinmeye ve savaş ortamı olmasına rağmen bazı imar faaliyetlerinde bulunmaya çalışmıştır. Ayrıca Cemal Paşa, Suriyeli Arap Milliyetçi liderler karargâhına çağırarak onlara nasihat edip savaş ortamında birlik beraberliğin önemini anlatmıştır. Onlarda devlete bağlılık yönünde söz vermişlerdir.⁶⁵

Osmanlı arşivlerinde Suriye sahillerinin Fransız savaş gemileri tarafından topa tutulduğu bu saldırılarda sivil halkın hedef alınması ile

“İkinci şubenin 13467 numarası muhtevi 18 Temmuz 1331 tarihli tezkire-i Celilelerine cevaptır: Fransız Temmuz’un 10. Gününde Traplugarb’da el-abdi önünde devlet kafilesi makineli tüfeklerle halka ateş açmıştır. Osmanlı Devletinin bu duruma uygun olmayan davranışı hakkında Fransız hükümeti ile irtibata geçmelidir.”⁶⁶

Osmanlı idari makamları Arapları iyi geçinmeye çalışırken, bu sırada Şerif Hüseyin ve Suriye’ye gelen oğlu Faysal İngilizlerle ortak hareket ederek, Osmanlıya karşı bir isyanın alt yapısını oluşturmaya çalışmıştır. İngilizler bir yandan Şerif Hüseyin’e bir Arap Krallığı kurmasının sözünü verirken diğer taraftan Fransızlarla

⁶³ Sabahattin Şen ,a.g.e.s.32

⁶⁴ Sabahattin Şen, a.g.e.s.33

⁶⁵ Ömer Osman Umar, a.g.e..s.8

⁶⁶ Osmanlı Arşivi, HR, SYS,2100/1

yaptıkları gizli “Sykes-picot”⁶⁷ anlaşmasıyla da Osmanlının Arap topraklarını kendi aralarında paylaşmışlar ve Suriye Fransız nüfus sahasına verilmiştir. Böylece Şerif Hüseyin’i ve Arapları aldatmışlardır.⁶⁸

İngiliz vaatlerine kanarak Haziran 1916’da isyan eden Şerif Hüseyin, Osmanlıya karşı cephe almıştır. Şerif Hüseyin’in oğlu Faysal komutasındaki Arap kuvvetleri Suriye bölgesindeki muharebelerde bize karşı savaşmışlardır. Savaş esnasında Araplar İletişimi engelleyip Saldırgan ve yağmacılık faaliyetlerini arttırmışlar.⁶⁹

İngiltere Hükümeti Şerif Hüseyini bir kukla olarak kullanmışlar ve bunun en önemli göstergesi ise Sykes Picot Antlaşmasıdır. Sykes Picot anlaşmasıyla savaş öncesinde Şerif Hüseyine söz verdiği yerleri Fransızlara bırakmıştır. Ve bu coğrafyada Yahudi devletini kurmayı planlamış 1917 yılında Balfour Deklarasyonunu ilan etmiştir.

İngiliz Dış işleri bakanı balfour kendi adını kullanarak yayınladığı deklarasyonu Mektup yoluyla Siyonist Başkanı Baron Lionel Walter Rothschild’e bir Yahudi devletin kurulmasında kendinse yardımcı olacağını bildirmiştir.⁷⁰

San Remo Konferansında İngiltere ve Fransa Ortadoğu coğrafyasını Seykes picota göre paylaşmaya başladılar. Irak, Filistin İngiltere’ye ve Suriye Lübnan ise Fransızlara verilmiştir.

Fransızlar bu bölgeye gelerek ilk yaptıkları icraat kral faysal’ı şam’dan kovmalarıydı. İngiltere de Filistin’e girdiği zaman Filistin’i bölüp Ürdün devletini kurdu ve başına şerif Hüsey’in oğlu Abdullah’ı getirdi. Irak krallığına da Faysal’ı getirdi. Daha önce Osmanlı hakimiyeti altında bulunana bu coğrafyalar bağımsız kaldığı zaman nasıl davrandıklarını yada kendilerini nasıl idare edeceklerini tam bilemedikleri için uzun süren Fransız ve İngiltere manda yönetimi altında kaldılar.

---

⁶⁷ “16 Mayıs 1916 tarihinde İngilizlerle Fransızların imzaladığı anlaşmaya göre Halep, Hama, Humus ve Şam’ı kapsayacak şekilde bütün Suriye toprakları Fransızlara bırakılmıştır.” Ahmet Kıymaz. *a.g.e.s.*20

⁶⁸ Bernard Lewis, *Tarihte Araplar*, (Çeviren: Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul,2000,s.233

⁶⁹Ömer Osman Umar, *a.g.e.s.*9

⁷⁰ Ahmet Ayhan Koyuncu, *Kuruluşundan Arap Baharına Suriye*, 1.Baskı, Ocak 2018,s.100

4.1. FRANSIZ İŞGALİ ALTINDA SURIYE

Birinci Dünya Savaşı sona ermiştir. Suriye kendisini tamamen bağımsız ilan etmiştir. Ve buraya Suriyeliler tarafından Faysal getirilmiştir. Faysal büyük bir umutla gelmişti buraya fakat İngiltere'nin askerini geri çekmesi bu coğrafyadan ve Fransa'nın bu coğrafyaya yerleşmesi Faysal için tamamen bir hayal kırıklığı olmuştur. Bunun üzerine Faysalın son umudu Sen Remo Konferansıydı. Fakat burada da umduğunu bulamayan Faysal Devri Suriye'de son bulmuştur.⁷¹

İtilaf devletleri Osmanlının Ortadoğu topraklarının I. Dünya Savaşında kendi aralarında yaptıkları Sykes-Picot anlaşmasıyla paylaşmıştır. Bu ilk paylaşımında İngiltere Musul'u alamamıştı. Savaş sonucunda İngiltere hedeflediği Musul'u almak için yeniden paylaşım tasarısı ortaya koymuştur.⁷²

Bu paylaşım tasarısı çerçevesinde Lyoyd George ve Clemenceau arasında yapılan görüşmeler sonucunda Suriye itilaf namesi olarak tanına İngiliz- Fransız antlaşması imzalanmıştır. İngilizler bu 1919'dan itibaren Kilikya ve Suriye'de çekilmeyi ve çekildikleri yerleri Fransızların almasını kabul edilmiştir. Bu antlaşma ile İngiltere'nin eline Musul geçmiştir.

“Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun” bir bölümü ile Suriye'nin sahil kısmı Fransız idaresi kurulması kararlaştırılmıştır. Halep, Şam, Hama ve Humus şehirlerini kapsayan bölgede ise bir Arap devleti kurulmuştur.⁷³

İngilizler kendilerinin bölgeden çekilmesi ile birlikte Arapların Fransızları istemeyeceklerini biliyorlardı. Bir yandan da bu yönde Arapları silahlandırıp, kıskırtmışlardır. Hatta General Allenby, Fransızlara Türklerle Araplar arasında muhtemel ittifaktan dolayı bu bölgelerin işgali sırasında şiddetli çarpışmalara girmek zorunda kalacakları Umarısında bulunarak, Araplarla uzlaşmalarını tavsiye etmiştir.⁷⁴

Mustafa Kemal Paşa'da yayınladığı bir bildiri ile antlaşmayı Suriye halkına ve bütün Türk milletine duyurmuştur. Bildiride sadece Türklerin çoğunlukta olduğu

⁷¹ Mustafa Eravcı, “Suriye: Tarih, Siyaset, Dış Politika, Türk Tarh Kurumu, Yusuf Athioğlu, “*Fransız Manda Yönetimi Altında Suriye*”s.47

⁷² Ömer Osman Umar, *a.g.e.*s.22

⁷³ Ömer Osman Umar, *a.g.e.*s.22

⁷⁴ Kemal Çelik, *Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi 1918-1922*, Ankara,1999,s.111

topraklar değil Suriyelilerin düşeceği durumu da dile getirerek bu hususta şöyle demiştir.

“İtilaf namenin, Suriye’ye ait kısmında, Beyrut Vilayeti’nin Fransızlar tarafından işgal edileceği bildirilmektedir. Bu durum, dindaşlarımızı en zengin topraklarından mahrum edecektir.”⁷⁵

Suriye itilaf namesin ile Fransızlar, Suriye’yi daha uzun süre elde tutabilmek için Orta Toros geçitlerine hâkim olmuşlardır. Bu stratejik önemli Fransız yetkilileri şöyle dile getirmiştir:

*“Kilikya’nın Fransızlar tarafından işgali, stratejik ve ekonomik sebeplere Suriye’nin tarihi müdafaasını teşkil eden Toros geçitlerini ele geçirmeyi istilzam etmektedir.”*⁷⁶

Çukurova bölgesinin ele geçirilmesi ile birlikte zengin ve verimli topraklara sahip olmanın yanı sıra bölgenin stratejisinden ve Ermenileri bu bölgeye yerleştirerek Türkler ile Araplar arasında devlet kurarak Müslümanların bir araya gelmelerini önlenmeye çalışılmıştır.

“Mustafa Kemal Paşa Nutuk’ta bu hususa şöyle değinmiştir”:

*“Halen ecnebi taht-ı işgalinde bulunan manatıktan, Kilikya’yı Arabistan ile Türkiye arasında bir etat tampon vücuda getirmek maksadıyla anavatandan ayırmak arzusunda bulunulduğu mevzu bahis edildi. Anadolu’nun en koyu Türkmuhiti ve en mahsuldar ve zengin bir muntıkası olan bu kıtanın hiçbirsuretle ayrılmasına muvafakat edilmeyeceği.”*⁷⁷

Sömürge Altında Suriye’nin idari ve ekonomisi: Fransa bölgeyi ele alır almaz “Cebel-i Lübnan’a” “Beyrut”, “Trablus”, “Sur” ve “Sayda” kentlerini Lübnan’a eklemesiyle” “Büyük Lübnan” oluşturdu. Ve “Lazkiye” bölgesinde

---

⁷⁵ Ömer Osman Umar, *a.g.e.*..22

⁷⁶ Ömer Osman Umar, *a.g.e.*..22

⁷⁷ Ömer Osman Umar, *a.g.e.*..s.23

“Alevi(Nusayri)”yaptı. “Dürzi Ulusal Hükümeti” kurdu. Halep ve Şam da ikiye ayırıp yönetmeye başlamıştır.⁷⁸

Fransa'nın Suriye'de yaptığı en önemli olaylardan biri de “Suriye Lejyonu” kurmasıdır. Bu isim 1930 yılında “Doğu Akdeniz Özel Birlikleri” tarihi kaynaklara geçti. Birliklerin temel amacı ise bölgede Fransa'ya karşı olabilecek en ufak isyanı bastırmaktır.⁷⁹

Suriye bölgesinde çok az bir kesiminde tarım yapılmaktadır. Fransa'nın bu yüzden burada pek fazla bir karı yoktu. Onun için manda dönemindeyken Fransa'ya yakın olan kişilere Toprak dağıtıyordu. Herhangi bir üretim yoktu. Manda dönemindeyken Fransa'nın Suriye ye yaptığı en büyük faaliyet karayollarını düzeltmektir. Bunun sebebi ise Suriye coğrafyasında Fransa'ya karşı başlatılan en ufak bir isyanda bastırılmasıdır.⁸⁰

Fransa bu coğrafyada pek fazla bir kar elde edememiştir. Bu yüzden de Fransa Hükümetinde Suriye'ye yapılan bütün yatırımlar için büyük bir tepki verilmiştir. Bunun üzerine Fransa buraya yapılan yardımlarını yarısını kesmiştir.⁸¹

4.2.FRANSIZLARIN BÖLGEDE ÇEKİLMESİ VE SURİYE’NİN BAĞIMSIZLIĞI

Fransa'nın II. Dünya Savaşında yenilmesiyle Suriyede başa gelen Vicy Hükümeti Suriye bölgesine yüksek bir komiser atamış ve topraklarının başına Halid Azm getirmişlerdir.Savaşta büyük bir hızla kazanan Alman kuvvetleri Ürdün bölgesinde İngiltere ve Fransa'yı destekleyen Araplar tarafından yenilgiye uğramışlardır.⁸²

Suriye coğrafyasındaki durumla beraber İngiltere Coğrafi açıdan Türkiye'yi de savaşa girmesi için çabalamıştır. İngiltere Türkiye'yi de savaşa sokarak hem savaş

⁷⁸ Mustafa Eravcı, *a.g.e.* Yasin Atlıoğlu, *a.g.m.s.*52

⁷⁹ Mustafa Eravcı, *a.g.e.* Yasin Atlıoğlu, *a.g.m.s.*53

⁸⁰ Mustafa Eravcı, *a.g.e.* Yasin Atlıoğlu, *a.g.m.s.*55

⁸¹ Mustafa Eravcı, *a.g.e.* Yasin Atlıoğlu, *a.g.m.s.*55

⁸² Mehmet Akif Okur, “*Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden bir kesit: Suriye’de Fransız Mandası*”,s.150

yükünü hafifletmek hem Suriye'ye yayılmayı kolaylaştıracağını düşünüyordu bu plan için Türk hükümetiyle sürekli iletişim haline girilmiştir. Fakat Türk Hükümeti savaşa pek fazla yanaşmamıştır.⁸³

1943 seçimlerinde “el-kuvvetli Suriye devlet başkanı” olmuştur. 1920'den beri Fransız manda yönetimi altında bulunan Suriye'yi kendi idaresi altına almıştır. “Fransa'nın yönetimi altında ise “Levant Özel Kuvvetleri” kalmıştır.⁸⁴

“Levant Özel Kuvvetleri”, Suriyelilerden oluşuyordu. Fransızlar tarafında oluşturulan bu grup azınlıklardan oluşuyordu. Fransızların oluşturduğu bu grup Suriye de önemli bir konumdadır ve günümüzde de hala etkisini sürdürmektedir.⁸⁵

Suriye hükümeti yeni bir ordu kurma kararı almış Ve bu karar BM 'ye sunulmuştur. Suriye bir yandan böyle bir karar alırken bir yandan da Arap ligi ne destek olmuştur. Bu arada Fransa Suriye coğrafyasına yeni bir madde sunmuştur. Fakat bu durum Suriyelileri adete sönmekte olan bir ateşe odun atmak gibi alevlendirmiştir. Fakat Fransa devleti buna büyük bir tepki vermiştir. Ve Suriye Coğrafyasını bombalandırmaya başlamıştır.⁸⁶

Bu duruma büyük tepki veren İngiltere derhal Fransa'nın bölgeden çekilmesini söylemiş aksi taktirde karşı cephede yer alacağını dile getirince Fransa bölgeden çekilmiştir. Ve Suriye Bağımsızlığını ele geçirmiştir.⁸⁷

4.3.SURİYE- FRANSA BAĞIMSIZLIK ANTLAŞMASI VE II. DÜNYA SAVAŞINDA SURİYE

Suriye “30 Mart 1932” yılında Suriye bölgesinde yeni bir seçim yapılmıştır. Irak 1930 da bağımsızlığını kazanınca Suriye'ye büyük bir umut kaynağı olmuştur. Fakat İngiltere ve Fransa için tehlikeli iki güç ortaya çıkmıştır. Bunlar Nazi Almanya ve Faşist İtalya ortaya çıkmıştır. ⁸⁸

Fransa git gide ekonomik sıkıntı içine girdi. Bu ekonomik sıkıntıyla mandası altında bulunana ülkelere egemenlik kurabileceğini pek kestiremiyordu. Almanya ve

⁸³ Mehmet Akif Okur, *a.g.m..s.150,151*

⁸⁴ Mehmet Akif Okur, *a.g.m..s.150-151*

⁸⁵ Mehmet Akif Okur, *a.g.m..s.150-151*

⁸⁶ Mehmet Akif Okur, *a.g.m..s.152*

⁸⁷ Mehmet Akif Okur, *a.g.m..s.152*

⁸⁸ Sabahattin Şen, “OrtaDoğu'da İdeolojik Bunalm”,s.94

İtalya tehdidi Fransa'nın bu bölgeden çekileceğini artık zorunlu hale getirdi. Fransa bu olaylardan sonra direk Suriye'yle anlaşma imzalamıştır.⁸⁹

Suriye "22 Aralık 1936'da" istiklaline eline alınca Türkiye- Hatay sorunu başladı. Birinci Dünya Savaşında istediği bağımsızlığı alamayan Suriye Devleti bu sefer umudunu II. Dünya savaşına bağlamıştır.⁹⁰

Almanya ve İtalya'nın ham madde arayışında, Almanya'nın "1 Eylül 1939'da" Polonya savaş açmasıyla "İngiltere ve Fransa'nın" buna karşılık olarak "Almanya'ya" harb açması üzerine "II. Dünya Savaşı" başladı.⁹¹

Almanya'nın Fransa'nın başkenti Paris'e girmesiyle Fransa hemen Almanya ile barış antlaşması imzalamıştır. Fransa'nın büyük bir işgal altında olması ile birlikte Fransa'da iktidar değişikliği meydana gelmiş ve himayesinde bulunan bölgelerde büyük bir sıkıntı çıkmıştır.⁹²

Bu sıkıntıda Fransa Suriye ve Lübnan'ı Almanya'nın hâkimiyetine sokmuştur. Almanya'nın Suriye coğrafyasına gelmesiyle beraber bu bölgede Pan-Arabizm başlatmışlardır.⁹³

Almanya Suriye'nin ulaşımından faydalanmak istiyordu. Bundan faydalanan Almanya ilk başta Suriye üzerinden Irak'a yardım göndermeye çalıştı. Almanya'nın Irak'ın petrollerine ulaşmaya çalışınca İngiltere Almanya'yı yenip Almanya'yı bu coğrafyadan çıkarmaya çalıştı. Almanya'yı çıkaran İngiltere burada Suriye'nin bağımsızlığını eline verdiler.⁹⁴

---

⁸⁹ Sabahattin Şen, *a.g.e.*, s.95

⁹⁰ Sabahattin Şen, *a.g.e.*98

⁹¹ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*98

⁹² Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*99

⁹³ Sabahattin Şen, *ga.g.e.* s.99

⁹⁴ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*101

II. BÖLÜM

II. ARAPLARDA MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK BİLİNCİNİN OLUŞUM SÜRECİ

Osmanlı Devleti çöküşü sırasında kendi tarafına çekmek istediği Arap bölgesini yanına çekmek için başlatılan Arap Milliyetçiliği, başlangıç ülkesi Lübnandır.⁹⁵ Bu coğrafyada Milliyetçiliğin çıkması tesadüf olamaz bunun bazı nedenleri vardır: ilk matbaaların burada kurulması Lübnan da gençlerin Batı'da eğitim alması ve Batı ile irtibat halinde olması ve bulunduğu konum en büyük etkidir.

Lübnan coğrafyası birçok etnik halkı barındırmaktaydı. Bunlardan Hıristiyan Araplar Milliyetçiliği savunurken Müslüman Araplar buna büyük bir tepki göstermekteydi. Hatta bazı Müslüman Araplar Osmanlı yönetiminin devam etmesini istemekteydi.⁹⁶

Hıristiyan Araplar ilk başlarda Milliyetçilik taraftarı değildi. Sabırla ilk önce ananeleri, dilini, kültürünü geliştirip ondan sonra bu düşüncenin gelişimi için çabalamaya başlamışlardır. Bir düşüncüyü savunmak için ilk başta o düşüncüyü savunacak eserler meydana getirmektir. Bunun için ilk başta Nasif Yazıcı eserlerini çoğaltıp geniş kesimlere yaydılar. Böylece hemen aniden değil yavaş yavaş düşünceleri aşılama çalıştılar.⁹⁷

Suriye coğrafyasında Arap milliyetçiliğinin yayılmasının en temel etkisi burada açılan okullardır. Bu okullarda Arap milliyetçiliği hakkında bilgi verilmiştir. Osmanlı döneminde II. Abdülhamit döneminde sansürden dolayı Araplar pek fazla kaynak bulamayınca batı dan aldığı kaynaklardan bilgiler elde etmiştir.⁹⁸

⁹⁵ Muhammet Şahin, “*Arap Milliyetçiliği*”, Türk Yurdu, Ekim 2011-Sayı 290

⁹⁶ Bayram Soy, “*Arap Milliyetçiliği: Ortaya Çıkışından 1918'e Kadar*”,bilgi, Yaz/2004, sayı 30 s.179-180

⁹⁷ Bayram Soy, *a.g.m.*, s.180

⁹⁸ Halil Uğur Ay, “Arap Birliğinin doğuran temel ideoloji üzerine bir değerlendirme: Arap Milliyetçiliği, Ekonomi: politika” *Finans Araştırmalar dergisi*,2018 32-49 s.38

2.ARAP MİLLİYETÇİLİĞİ VE SURİYE

Arap Milliyetçiliğin temel yapısını oluşturan en önemli kişi Satı el- Husri dir. Husri Yemen’de doğmuş aslen Suriyelidir. Eğitimini İstanbul da tamamlamış ve Türkçeyi öğrenmiştir. I.Dünya Savaşından sonra Milliyetçilik akımını savunmuş ve ilk kurucularından olmuştur.⁹⁹

Husri herkesten farklı olarak Müslüman Milliyetçilik anlayışına karşı din ile milliyetçiliği ayıran bir düşünceyi savunmuştur. Husri’ye göre; “İslam ulusal değerlerden ziyade evrensel değerler üzerine kuruluydu”.¹⁰⁰

Satı El-Husri’nin bu düşüncelerini savunan Niyazi Berkes şunları dile getirmiştir:

“Arap milliyetçileri arasında Arap milliyetçiliğini Müslümanlıktan ayrı tutarak, Laik bir milliyetçilik fikrini savunan tek düşünürdür”. . Muhammed Harbi’ye göre; “Husri’nin milliyetçiliği Baas’ın bütün düşünürlerini etkilemiştir. Onun görüşlerinden etkilenen çok sayıda lider, Arap dünyasının cemaate dayalı yapıdan kurtarmak, toplumsal yapıyı temelden değiştirmek, bilime büyük önem ve rol vererek: din adamlarını devlet memuru konumuna getirip, dini mülklerin yönetimini devlet kontrolü altına almak istemekteydiler”.¹⁰¹

Antun Saada’nın¹⁰²şöyle demiştir:

“Genel Arap Milliyetçiliğine karşıydı. Bunun imkânsız hatta İnsan zihnini ve enerjisini mümkün olandan uzaklaştıracağı içinde tehlikeli olduğuna inanıyordu. Tarih süreç içinde ayrı bir Suriye ulusunun ortaya çıktığını iddia ederek, Suriye’nin Birleşik Arap Devleti’nin bir parçası olmaması gerektiğini savunuyordu. Ona göre “Büyük Suriye” kurulmalıydı. Bu ise (Lübnan, Suriye, Filistin, Ürdün, Irak, Kuveyt) geniş bir bölgeyi kapsamaktaydı. Saada ,“Suriye

⁹⁹ Sabahattin Şen, *Ortadoğu’da İdeolojik Bunalım*, 2. Baskı Kasım 2010 s.108

¹⁰⁰ Sabahattin Şen, *a.g.e.* s.109

¹⁰¹ Sabahattin Şen, *a.g.e.*, s.109

¹⁰²“Antun saada(1904-1949), Rum Ortodoks bir aileye mensup olarak Lübnan’da doğdu. Ailesi, Birinci Dünya Savaşından önce Brezilya’ya göç etmiş. Ve burada Baba oğul beraber *al-majallaadlı* Arapça bir dergi yayımladı”. Sabahattin Şen,*a.g e.*, s.110

*Suriyelilerindir". Suriye'nin ulusal çıkarları diğer tüm çıkarların üzerindedir. Din ile Devletin ayrılmasını ve dinin siyasete müdahale etmesinin de önlemesini savunuyordu."*¹⁰³

2.3. SURIYE DEVLETİNDE BAAS'TAN ÖNCE SİYASİ PARTİLER VE SİYASİ HAREKET

Suriye bölgesi bağımsızlığını kazanmadan önce bölgede Halk partisi etkindir. Bağımsızlığını sağlar sağlamaz halk partisi parçalanmıştır. "Millet Partisi 1920", "Halk Partisi ise 1925" yılında kurulmuştur. Suriye'de "Sosyal Milliyetçi Partisi Kasım 1932'de Antun Saade tarafından kurulmuştur."¹⁰⁴

Bu partide üç unsur vardır.: "1. Seküler temelde toplumun redikal bir reforma tabi tutulması". 2. "Faşist tarzda ideoloji".3. " Büyük Suriye". Parti bu tür etkinliklerinden dolayı defalarca ceza almıştır."¹⁰⁵

"Suriye Komünist Partisi 1924'de kuruldu". "Ortak Bir Suriye-Lübnan Komünist ile Sosyalist fikirler" bu da Suriye'nin en eskilerine dayanmaktadır. Shibli Shumayyil(1860-1917), "*Sosyalizmi düşüncesini Arap dünyasına yaymış en önemli kişilerdendir*". Diğer Sosyalist ise Salamah Musa'dır. "*Salah Avrupa'ya yaptığı bir gezi sırasında Sosyalizm tanıdı*".¹⁰⁶

Mustafa Hasanayn el- mansuri şöyle demiştir: "*Müslüman bir düşünür olarak, sosyalizm yoksulların sesi olarak nitelendirmişti*". Yani tüm fakir insanlara yardım etmek fakiri doyurmak ve ayırım yapmadan herkese eşit şekilde dağılımı savunuyordu."¹⁰⁷

Bu düşünceler I. Dünya Harbinden sonra değişmiştir. Birinci Dünya Savaşından sonra ülke "Fransa Sosyalizminden" etkilenmiştir. Bu düşünceden etkilenen gençler bunun üzerine " Demokratik Parti" kurmuşlardır. Bu partinin kuruluşundan sonra "Suriye Komünist Partisi" kurulmuştur. Bu parti de daha

---

¹⁰³ Sabahattin Şen, *a.g.e.*,s.110

¹⁰⁴ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*111

¹⁰⁵ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*111

¹⁰⁶ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*111

¹⁰⁷ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*111

sonra yasaklanıp kapatılmıştır. Bunun hemen ardından “Suriye Gençlik Partisi” “Ekrem Hurani” tarafından “1939 yılında” “Hama” da kurulmuştur.¹⁰⁸

Huranin en önemli yaptığı faaliyetlerden biride “1950 yılında” “Arap Sosyalist Partisi’ni” kurması da Suriye’nin içinde bulunduğu bu duruma bakarak Baas’ın doğmasına da temel hazırlayan bu partiler Suriye’nin temel düşünce akımlarını oluşturmuştur.¹⁰⁹

2.4 .BAAS REJİMİNİN ORTAYA ÇI KIŞI VE İLERLEMESİ(1940-1961)

“BAAS” Suriye ve Irak coğrafyasında kurulan siyasi bir akımdır. Baas bu coğrafyada “Diriliş” ve “Arap Sosyalist Diriliş Partisi” olarak geçmektedir. Irak coğrafyasında “Arap Diriliş Partisi” olarak geçmekte ve başkanı Mişel Eflaktır. Suriye de “Arap Sosyalist Partisi” başkanı Ekrem Havrani ile birleşmesinden “BAAS” doğmuştur.¹¹⁰

Baas Partisi kısacası özetlemek gerekirse Avrupa sosyalizmi ve Arap Milliyetçiliğinin ortak bir karışımıdır. Baas kelime manası olarak da yeniden doğuş anlamına gelmektedir. Yani Arapların yeniden doğuşunu ifade etmektedir.¹¹¹

Baas partisinin Arap ülkesi olarak gördüğü bölge, “Toros Dağlarından Basra Körfezine, Arap Okyanusuna, Etiyopya dağlarından Büyük Sahraya, Atlantik okyanusuna ve Akdeniz’e ulaşan topraklarıdır.”¹¹²

Baas partisinin en önemli düşünce akımlarından biri de “Pan-Arabizm” dir. Yani Baas Partisi’nin temel amacı bütün Arapları bir çatı altında toplamaktır. Fakat çıkan mezhepçilik anlayışından dolayı bu düşünce tamamen silindi.¹¹³

---

¹⁰⁸ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*113

¹⁰⁹ Sabahattin Şen *a.g.e.s.*114

¹¹⁰ Muzaffer Erendil, “*Çağdaş Orta Doğu Olayları*,” Ankara Basım Evi 1992,s.45

¹¹¹ Ahmet Ayhan Koyuncu, “*Kuruluşundan Arap Baharına SURİYE Milliyetçilik ve Ulus İnşası*”,s.85

¹¹²“Baas Türkiye’nin illeri olan Adana, Tarsus ve Mersin’i de Arap devleti içinde saymaktaydı. Baas Partisi Hatay’ın Türkiye’ye katılımını hiçbir zaman tanımadı. Hatay Suriye’ye iade edilmedikçe, Suriye’nin ve hiçbir Arap devletinin Türkiye ile ilişki kurmaması taraftarıydı.” Fahir Armaoğlu, “*Filistin Meselesi ve Arap- İsrail Savaşları(1948-1988)*,” Ankara İş Bankası Yayınları,s.208

¹¹³ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*119

Baas partisinin kuruluşunda şu düşünceler vardı. Baas kim ne olursa istediği dini savunabilecektir. Parti'nin bir diğer önemli prensibi ise yoksul halka eşit davranmaktır. Baas'ın Suriye siyasetinde rol oynamasına etki eden nokta ise 1954 seçimleriydi. Bu seçimlerde 142 sandalye'nin 17'sini kazanarak ilk başarısının temelini attı.¹¹⁴

2.5 BAAS PARTİSİ'NİN KURUCULARI

Baas Partisinin en önemli temsilcileri: “ Mişel Eflak¹¹⁵, Salah Bitar¹¹⁶, Ali Cabir, Abdullah Abdul Daim, Vahip El Ganim, Cemal Atasi, Musa Rizik, Badi El-Kasm, Sami el Durabi ve Abdul Birriyun El sud” tarafından kurulmuştur.¹¹⁷

Mişel Eflak, öğrencilik yıllarına Paris'te kurduğu ülkelerinin öğrencileriyle tanışınca Suriye Milliyetçiliği'nden Arap Milliyetçiliğine yönelmiştir. Fransa 1926 yılında manda yönetiminde bulunan Suriye'nin bağımsızlığını onaylamamıştı. Bu durumda üzülen “ Mişal Eflak ve Salah Bitar, Batı Avrupa” Sosyalizmin bir yönü olduğunu sanmaya başlamışlardır.

Erich Roulea göre: “ *Partinin temelini oluşturan fakat sonradan partide yer almayan kişi olan Zeki Arsuzi'dir. Arap Milliyetçiliğini kuramsallaştıran Baas düşüncesinin şekillenmesinde etkili oldu. İsminin olmamasının sebebi ise ise Mişel Eflak'a kişisel problemlerinden dolayı harekete katılmadığını söylemiştir.*”¹¹⁸

---

¹¹⁴ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*117

¹¹⁵“MişelEflak(1912-1980) Şam'da siyasete ilginin yoğun olduğu Rum Ortodoks aileye mensup bir tahıl tüccarının oğlu olarak doğdu. Öğrenimi için 1920'de Fransa'ya gitmiştir. Fransa'da Sorbon Üniversitesi'nde Tarih ve Sanat Tarihi okudu”. Sabahattin Şen, *a.g.e.,s.*115

¹¹⁶“ Salah Bitar,(1911-1980), Şam'da Sünni Müslüman bir ailede dünya'ya gelmiştir. Fransa'da Fizik ve Matematik eğitimini almıştır 1932 yılında Suriye ye dönerek tam 10 yıl sürecek olan öğretmenlik görevine başlar”. Sabahattin Şen, *a.g.e.,s.*115

¹¹⁷ Sabahattin Şen,*a.g.e.,s.*116

¹¹⁸ Özge Özkoç, “*Suriye'de Baas Partisi, Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika(1943-1991)*” s.38

3.BAAS PARTİSİNİN OLUŞUMUNDA ETKİLİ OLAN DÜŞÜNCELER

3.1. ARAP MİLLİYETÇİLİĞİ

“Baasçı” düşüncede Arap milliyetçiliği “baas’ın” temelini oluşturmaktaydı. Yani Arap kültürü ve bağımsızlığı “Baas” partisinin beslediği bir kaynak olmuştur. Ve bu yüzden “Baas” için Arap milliyetçiliği önemli bir konuma sahiptir.¹¹⁹

Baas için “Arap milliyetçiliği” için önemli bir konuma sahiptir. Sebebini şöyle ifade etmek gerekirse Sömürgeci yönetimlere karşı en önemli silah bir arada olmaktır. Bunu da sağlayan koşul Arap Milliyetçiliğini ortaya çıkarmaktır.¹²⁰

Baas partisinin ilk uyguladığı politika milliyetçiliktir. Çünkü Baas için: “*Sosyalizm bedense Milliyetçilik bir ruhtur.*” Baas partisinin kurucularından Mişel Eflak şunları söylemiştir: “*Hz Muhammed(s.a.v.) döneminde temel amacı bütün Arapları bir çatı da bütünleştirmektir.*”¹²¹

Baasçılar’a göre: “*Hz Muhammed (s.a.v) amacı İslam dinin yaymak değil bütün Arapları bir arada tumaktır.*” Aslında baas’ın buradaki hareketinin amacı “Müslüman olmayan Arapları” da kendi taraflarına çekmetir.¹²²

“Arap Milliyetçiliği” ortaya çıkması için bir birlik oluşturulması gerekiyordu. Bunun için ise “birlik”, “beraberlik” ve “vatan sevgisi” kavramları ön planda tutuldu. Baas “İrkçılığı” savunmuyordu. İrkçılık olmadan milletin bir araya gelmesi için bir arada tutulması için ortak değerlerin olması gerekiyordu.¹²³

¹¹⁹ Özge Özkoç, *Suriye Baas Partisi Kökenler, Dönüşümü, İzlediği iç ve dış politika(1943-1991)*,s.52

¹²⁰ Özge Özkoç, *a.g.e.s.49*

¹²¹ Özge Özkoç, *a.g.e.s.50*

¹²² Özge Özkoç, *a.g.e.s.51*

¹²³ Özge Özkoç, *a.g.e.s.53*

Satı el Husriye göre: “Arap olmak Arapça konuşmakla ilgilidir.” Bu düşüncenin ortaya çıkması ise “Osmanlı Devleti” yıkıldığı zaman dili değiştirilip “Türkçe” oluna Araplarda “Arapça’yı” savunmaya başladı.¹²⁴

3.2.ÖZGÜRLÜK

Baas ideolojisi temel prensibi dil, din seçme ve seçilme gibi özgürlükleri sağlamaktı. Ve aynı zamanda Manda yönetimine karşı verilecek bir savaşı gündemde tutuyordu. Baas düşüncesindeki temel kavramlarından biri de Özgürlük kavramı bireysel değil tamamen toplumsal yönlüdür.¹²⁵

Baas da Özgürlük fikri Toplumsal düzeyde gerçekleşmediği sürece Araplar arasındaki birliği sağlayamazdı. Çünkü Toplumsal birlik olmadan bireysel olarak özgürlük sağlanamazdı. Bu yüzden Arap milliyetçiliğiyle birebir eşit durumdadır. Kısacası Milliyetçiliğe giden yolda önemli bir konumdadır.¹²⁶

3.3.ARAP SOSYALİZMİ

Baas’ın Sosyalizm görüşü diğer sosyalizm anlayışlarından çok çok farklı bir konumdadır. Yani şöyle toplumsal bir hareket olarak gözüke bile, uluslar arası hareketlerle bir bağlantısı yoktur. “Batı demokrasisi ve Marksist komünist anlayışına karşı çıkararak, bunlardan hiçbirinin Arapların ekonomik ve sosyal problemlerini çözmek için uygun olmadığına inanılıyordu”.¹²⁷

Baas toplumsal düşüncesi Eflak ve Bitara göre Ulusal sorunlarla ilgilenmiyordu. Toplumsal Düşünce’nin temeli Arap sorunlarına cevap vermelidir.¹²⁸ Fakat Baas Toplumsal düşünce için sosyalizmi bir araç olarak kullanmaktadır. Hatta bu durumun en büyük örneği ise Baas partisinin ismi “Arap Baas Sosyalist Partisi olarak değişmesidir.”¹²⁹

---

¹²⁴ Özge Özkoç, *a.g.e.s.53*

¹²⁵ Özge Özkoç, *a.g.e.,s.54*

¹²⁶ Özge Özkoç, *a.g.e.s.54*

¹²⁷ Sabahattin Şen, *a.g.e.,s. 161*

¹²⁸ Özge Özkoç, *a.g.e..42*

¹²⁹ Sabahattin Şen, *a.g.e., s.162*

Mişel Eflak, Toplumsal Düşünce ve Baas'ı şöyle ayırmıştır:

“Komünist sistemde sosyalizm ekonomik organizasyonla sınırlı değildir. Baasçı sosyalizmde ise vatandaşlar arası ekonomik eşitlik ve adalet temelinde zenginliğin, Arap ulusunda yeniden dağıtımın esas alan ekonomik bir organizasyonla sınırlıdır. Komünist sistemde sosyalizm, Komünist felsefeye dayanır. Bizim sosyalizmiz ise Arap ulusunun tarihsel koşulları ve onun şartlarına dayalı ihtiyaçlardan kaynaklanan kendi felsefemize dayanır. Komünist felsefe, materyalizme dayanır: tarihsel ve toplumsal gelişimi sadece ekonomik faktörlerle açıklar. Bizim felsefemiz ise bu materyalist görüşle uyumsuz. Tarihin ve insanlığın gelişiminde büyük etkisi olduğunu dikkat eder. Komünist felsefe bireyselliğe önem vermez ve saygı duymaz. Bizim sosyalizmimiz bireysellik ve bireyin özgürleştirilmesi üzerinedir.”¹³⁰

Sosyalizmin Baas Partisi'nin olmazsa olmaz nedenlerinden bir diğeri ise bölgenin sömürgeci geçmişi'dir.¹³¹ Uluslar arası toplumsal düşünceleri savunarak köleliğin olmadığı bir düşünce sistemini geliştirmeye çalışıldı. Bu koşulu sağlamanın en önemli göstergesi ise bölgede sosyalizm etkinliği artırmaktır.¹³²

Baas bu dönemde Arap dünyasında önemli bir konuma sahip olmuştur. Hatta Irak ve Suriye'de başa gelen Baas desteğinin tamamını ordudan almıştır. Suriye de kurulan Baas kırsal kesim ve azınlıkların desteğini alarak günümüze kadar gelmiştir. Ve bu durum Arap Dünyasının da gelişmesinde etkili olmuştur.¹³³

---

¹³⁰ Ahmet Ayhan Koyuncu, *a.g.e.*, s.88

¹³¹ Özge Özkoç, *a.g.e.*, s.44

¹³² Ahmet Ayhan Koyuncu, *a.g.e.*, s.89

¹³³ Ahmet Ayhan Koyuncu, *a.g.e.*, s.90

3.4 BAAS PARTİSİNİN YÖNETİMDEKİ POLİTİKASI

Baas yönetimdeki rolü açıklarken Anayasa da şu madde ye bakmak gerekiyor. (“madde 14”) : *“Arap Devletinin idaresi, Anayasa’ya dayalı parlamenter rejimdir. İcra kuvveti, doğrudan doğruya halk tarafından seçilen meclise karşı sorumludur.”* (“Madde 17”): *“Devletle ilgili olarak, bütün Arap vatandaşlarını önünde eşit gören bir Anayasa vatandaşlarına düşüncelerini tam bir serbesti içinde ifade hakkı ve temsilcilerini gerçekten seçme imkânı vermeyi taahhüt ederek, onlara kanun çerçevesinde hür bir hayat sağlar.”*¹³⁴

Ekonomi bağlamında ise Raymond Hinnebusch göre : *“Baas Partisi otoriter-popülist çizgide bir parti olarak, güçlü bir devlet otoritesi oluşturmak suretiyle ulusal ekonomik gelişmeyi hedeflemektedir.”* (Madde 26): *“Arap Baas Partisi, sosyalist bir partidir. Anavatanın iktisadi zenginliğinin milletine ait olduğuna inanır.”* (Madde 30): *“Tarımsal topraklara sahip olabilmek mal sahibinin kendi topraklarını, başkalarının emeğini istismara meydan vermeyecek oranda işleyebilmesi şeklinde sınırlandırılmıştır.”*¹³⁵

Baas’ın bu yönetmenlikler baktığımızda dikkatimi çeken nokta “Milli Menfaat” yani Özel olan ekonomiyi yok saymamıştır. Fakat tamamen kabul etmemiştir. Yani temel prensibi “kar” değildir.¹³⁶

Kültür ve toplumsal bakımdan baktığımız da *“(38. Madde):Aile, cemiyeti meydana getiren temel hücredir. Ona yardım gelişmesini sağlamak ve himaye etmek devletin görevidir.”* “ Madde 39): *halkın Sıhhati, Devlet, koruyucu tıp, hastane ve dispanserler gibi bütün vatandaşların ihtiyacını karşılayacak müesseseleri bizzat kurar ve onlara parasız sıhhi tedavi imkanı sağlar.”*¹³⁷

---

¹³⁴ Sabahattin Şen, .a.g.e.s.165

¹³⁵ Sabahattin Şen, a.g.e.s.166

¹³⁶ Sabahattin Şen, a.g.e.s.167

¹³⁷ Sabahattin Şen, a.g.e.s.167

Baas partisine göre devlet zor durumda olan herkese bakmalıdır. Fakat Sosyal ve toplumsal açıdan Baas'ın temel sorunu şuydu: Sosyal sınıf farklılığını yaptığı politikalarla kaldıracaktı. Fakat bu da pek fazla etili olmadı.¹³⁸

Baas partisi Arap ülkeleriyle anlaşma sağlayan bir partidir. Bunun için de (“madde 22”): *“Arap Devletinin dış politikası, Arap milliyetçiliğinin menfaatleri ve Arapların “ebedi misyonuna” uygun olarak yürütülür. Ebedi misyon, diğer devletlerle hür, ahenkli ve güvenilir bir dünya tesisine çalışmak, devamlı olarak terakki etmek demektir.”* (“Madde 25”): *“Arap dış politikası, Arapların hürriyet içinde yaşama azimlerinin, diğer bütün milletlerle aynı hürriyete kavuşmalarını görme yolundaki samimi arzularının gerçek manzarasını ortaya koymaya çalışır.”*¹³⁹

Baas partisi: “Toroslar’dan başlayıp”, “Basra körfezin”, “Arap Okyanusu”, “Habeşistan Dağları”, “Sahra”, “Atlantik Okyanusu” ve “Akdeniz bölgesini” de kapsayan bölgede bir birlik oluşturmaya çalışmıştı. Hatta Baas partisi İskenderun’un Türkiye’ye verilmesini istemiyordu. Bunun için de elinden ne gelmişse onu yapmıştır.¹⁴⁰

Baas eğitim ve öğretim içinde Suriye devletine yeni politikalar getirmişti. Bunu şunda anlamaktayız. (“Madde:45”): *“Öğretim, devletin en müstesna görevlerinden birini teşkil eder. Bunun içindir ki bütün özel ve yabancı eğitim müesseseleri kaldırılacaktır.”* (“(Madde 46):” *“ Eğitim her derecede ve bütün vatandaşlar için parasızdır. İlk ve orta Öğretim mecburi olacaktır.”*¹⁴¹

Baas başa gelince bu maddeleri yönetmenliğe eklemiştir. Baas bu maddelerle halka yönelik bir şeyler yapmaya çalıştığını görebiliriz. Bazı durumlarda başarısız olsa bazı durumlarda başarısını görmekteyiz. Ve çevre devletlere de örnek olmuştur.

---

¹³⁸ Sabahattin Şen, a.g.e.s.169

¹³⁹ Sabahattin Şen, a.g.e.s.169

¹⁴⁰ Sabahattin Şen, a.g.e.s.169

¹⁴¹ Sabahattin Şen, a.g.e.s.170

3. 5. SURIYE'DE BAAS PARTİSİNİN RÖLÜ VE ETKİLERİ

Bağımsızlığını kazanan Suriye devletin yönetimi nasıl sürdüreceğini belediği için art arda askeri darbelerle siyasal hayatı sürdürdü. 1949 yılında 1950 ve Baas döneminde art arda yapılan askeri darbeler Suriye'de ki yönetimde ordunun önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Çünkü başa gelen hangi parti olursa olsun orduyla yakın bir ilişki içinde olduğu gösterildi¹⁴²

Baas'ın başa gelmeden önce maddi durumu yetersiz burjuvasi bir sistemi yok etmeye çalışmaktır. Bunun ilk başlangıcı okullar açıp Arap milliyetçiliğini savunmaktır. Bunun için her yıl okul açma konusunda artışlar oldu .¹⁴³

Parti ilk başta kırsal kesime yönelmeyi burjuvasi'yi kaldırma gibi bir hedefi olsada bunu tam olarak gerçekleştirememiştir. Parti zaman ilerledikçe halktan uzaklaşmaya başlamış ve sınıfsal düzeyi yüksek olan insanlarla aralarındaki bağ daha da kuvvetlendirilmiştir. Milliyetçiliği hem orduya hem de orta sınıflara yaymayı hedeflemişlerdir.¹⁴⁴

Suriye Baas rejimi 1949-1951 mevcut partiyle bir mücadeleye girmiştir. Şükrü el kuvvetlinin başkan olduğu sırada anayasa maddesini değiştirmesi büyük tepkilere sebep olmuş ve Baas tarafından kınanmıştır. Uzun bir çatışmadan sonra Baas'ın yükselmesi için Eflak ve Bitar hemen hazırlıklara başlamışlar fakat seçimi kaybedince hükümeti kurması için Cemil Merdama görev verilmiştir..¹⁴⁵

---

¹⁴² Özge Özkoç, *a.g.e.* s.73

¹⁴³ Sabahattin Şen, *a.g.e.*, s.149

¹⁴⁴ Özge Özkoç, *a.g.e.* s.76

¹⁴⁵ Özge Özkoç, *a.g.e.* s.77s

4.SURİYE'DE BAAS PARTİSİNİN İKTİRA YÖNELİŞİ VE ASKERİ DARBELER(1946-1954)

Bağımsızlık sonrasında yöneticilerin öncelikli hedefi, azınlıkları toplumsal sisteme entegre ederek ulusal bütünlüğü güçlendirmektir. Baas partisi ilk kongresinden bir hafta sonra, 13 Nisan 1947'de özgür seçimlerin yapılması çağrısında bulunmuştu. Baas Partisi 1947 yılında Halk partisi ve Millet Partisi'ne karşı tek başına bağımsız bir şekilde mücadele edecek gücü sahip olmamakla birlikte, özellikle Millet Partisi'ni yolsuzluklar içinde ve Suriye'deki gençlerin taleplerine yanıt vermekten uzak bir parti olarak görüyor ve eleştiriyordu.¹⁴⁶

Seçim 4 Haziran 1947'de başlamıştı. Mişel Eflak 1947'de yapılan seçimlere aday olarak katılmasına rağmen seçilememiştir. Baas Partisi bu seçimde başarı sağlayamamış ama seçim kampanyası tecrübesi, parti için yeni bir deneyim oldu. Baas Partisi herhangi bir milletvekili kazanmış olsaydı sürpriz olurdu. Çünkü bu tarihte Baas Partisi, ülke genelinde bilinen bir parti değildi. Başbakan Cemil Merdam, Cumhurbaşkanı Şükrü Kuvvetli 18 Nisan 1948'de seçilmiştir.¹⁴⁷

Suriye savunma bakanı 1948'de istifa etti. Yerine başbakan Cemil Merdam geçti. Filistin'de Arapların mağlup olması Baas partisini de güçlenmesini sağladı. Baas gazetesi Mart 1948'de kapatılırken, birçok şehirde partinin büroları kapatıldı.¹⁴⁸

Bağımsız Suriye'nin ilk askeri darbesi, "30 Mart 1949 tarihinde Genel Kurmay Başkanı Hüsnü Zaim"¹⁴⁹ tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁰ Bu "askeri darbe" Suriye'deki seri askeri darbelerin ilki olması yanında, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Arap dünyasındaki ilk askeri darbe olma özelliğini de sahiptir. Darbeyle görevden uzaklaştırılan Devlet Başkanı Kuvvetli ise bir süre hapis yattıktan sonra Mısır'da sürgün hayatı yaşamıştır. İngiltere ve Fransa'nın desteklediği askeri yönetim, diğer Batılı ve Arap hükümetler tarafından da resmen tanınmıştır.¹⁵¹

---

¹⁴⁶ Sabahattin Şen, *a.g.e.*, s.176

¹⁴⁷ Sabahattin Şen, *a.g.e.*, s.177

¹⁴⁸ Sabahattin Şen, *a.g.e.*, s.180

¹⁴⁹ "Hüsnü zaim 1894 yılında Halep'te doğdu, askeri eğitimini Türkiye'de yaptıktan sonra 1948'de Suriye genel başkanı olmuştur". Sabahattin Şen, *a.g.e.* 181

¹⁵⁰ Hasan Öztürk, "Modern Orta Doğu Siyasi Tarihi", Bilgesamyayınları, s.109

¹⁵¹ Hasan Öztürk, *a.g.e.* s.109

14 Ağustos 1949 yılında Albay Sami el-Hinnavi¹⁵² yaptığı askeri darbeye devrildi. Hinnavi darbeden sonra yaptığı ilk icraatlarından biri Harb Divanında yargılanan Hüsnü Zaim ve Başbakan Muhsin el Baraziyi idam ettirmektir, 15-16 Kasım 1949 tarihlerinden seçimler yapılmıştır. Zaim'in devrilmesinden sonra hükümet sivil siyasetçilere iade edilmişse ordu perde arkasında olayları yakından izlemeye devam edecektir.¹⁵³

Sami Hinnavi bir yılını doldurmadan Albay Edip Çiçeklinin¹⁵⁴ gerçekleştirdiği darbeye devrilmiştir. Edip Çiçekli darbe sonrasında sahne gerisinde kalmayı tercih ederken, bu darbeden sonra Suriye, yaklaşık bir yıl siyasi istikrarsızlık yaşadı. Bu dönemde Baas Partisinin tutumu ise Bekle ve Gör şeklinde olmuştur.¹⁵⁵

Rejimin istikrarsızlığı giderek artarken, Edip Çiçeklinin Halk Partisi ile anlaşamadığı nokta Halk partisinin ordunun iç politikaya müdahale etmesine karşı çıkmasıydı. Bir başka anlaşmazlık konusu da İçişleri bakanı Reşad Barmada'nın Jandarmanın orduya değil, kendi bakanlığına bağlanmasını istemesi üzerine çıktı. Suriye'de ordu-hükümet ilişkileri gerginleşirken toplumsal yapı da huzursuz durumdaydı.¹⁵⁶

Şubat 1954'te başka askeri darbeye zemin hazırlamıştır. Bu seferki darbenin destekleyicileri arasında Dürzi subaylar, Suriye Komünist Partisi ve Baas Partisi üyelerinin bulunması dikkat çekicidir. Çiçeklinin uzaklaştırılmasından sonraki dönemde farklı siyasal gruplar arasındaki sürtüşmeler tekrar şiddetlenmiştir. Muhafazakârlar ile sosyalist gruplar arasındaki iktidar mücadelesi, iç ve dış konjonktürlerin de etkisiyle ikinci grubun lehine olumlu sonuçlar almıştır.¹⁵⁷

Halep'teki öğrenciler 4 Aralık 1953'te gösteri düzenlerken, siyasi huzursuzluk iki ay sonra ülke geneline yayıldı. Ve Ocak 1954'te bir Durzi ayaklanması başladı. Bu ayaklanma, Edip Çiçeklinin devrilmesi yönünde bir işaret

---

¹⁵² "Sami el-Hinnavi (1898-1950), askeri kariyerine Osmanlı ordusunda başlamış daha sonra ise Fransızların kurduğu orduda görev yapmıştır". Sabahattin Şen, *a.g.e..s.182*

¹⁵³ Hasan Öztürk, *a.g.e..s.110*

¹⁵⁴ "Edip Çiçekli (1909-1964), Hama da doğmuştur. Ve Fransızların kurduğu orduda görev yapmıştır. Hüsnü Zaim'in yardımcısı olup Geçmişte Suriye Sosyal Milliyetçi Partisine üye olmuştur." Sabahattin Şen, *a.g.e..s.186*

¹⁵⁵ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.186*

¹⁵⁶ Sabahattin Şen, *a.g.e.,s.187*

¹⁵⁷ Hasan Öztürk, *a.g.e..s.110*

olmakla birlikte, ayaklanmanın bastırılması ve Dürzi önderi MansuAtraş'ın tutuklanması, ayaklanmanın olgunlaşmamış erken bir girişim olduğunu gösterdi. Edip Çiçekli ayaklanmanın başlaması ile sıkıyönetim ilan etti. Mişal eflak, Salah Bitar ve Ekrem Hurani'yi 25 Ocak 1954 tutuklatmış olmasına rağmen kendisini devirmeye yönelik gelişmeleri kontrol altında tutmayı başaramadı. Baas partisinin nüfuzu yavaş yavaş orduya yayılırken Halepteki askeri birlikler 25 Şubat 1954'te ayaklandı. 25 Şubat 1954'te istifa etti. Ve Beyruta gitti. 27 Eylül 1964 bir Dürzi tarafından öldürüldü.¹⁵⁸

4.1.ARAP BAAS PARTİSİNDEN ARAP BAAS SOSYALİST PARTİSİNE GEÇİŞ

“Arap Baas Partisi” ile “Ekrem Hurani'nin Arap Sosyalist Partisi” Şubat 1953'te birleşmişti. Bu iki partinin birleşmesi, Mişel Eflak, Salah Bitar ve Ekrem Hurani Lübnan'da sürgünde bulunduğu esnada gerçekleşirken, Baas Partisi bu birleşme üzerine Arap Baas Sosyalist Partisi adını almıştır.¹⁵⁹

Baas Partisi'yle birleşen “Arap Sosyalist Partisi”, daha önce de belirtildiği gibi “5 Ocak 1951'de Ekrem Hurani” tarafından kurulmuştur. Doğduğu yer olan Hama'dabüyük bir desteğe sahip bulunan “Ekrem Hurani Arap Sosyalist Partisini” ideolojisini kopya etmiştir. Baas Partisi'nin tüzüğünde olduğu gibi Arap Sosyalist Partisi de Arapları tek bir milliyetçi olarak görür. Arap milliyetçiliğine derin bir inanç duyar, demokratik parlamenter bir rejim ister, dış politikada tarafsızlığı savunur, Arap Sosyalist Partisi, teşkilat bakımından ise Baas partisinde ayrılmaktaydı. Baas Partisi kapalı bir sistem içinde olmayı göze alırken; parti farklı bir sistemi kabul etmiştir.¹⁶⁰

Kırsal kesimde sosyal hareketlilik yaratmak için buralardaki azınlıklara mensup gençlere ulaşmak, Baas Partisinin ana hedefiydi, Hama'da1950'li yılların başında köylüler mobilize etmeyi başarmış olan Hurani Eflak ve Bitar ile gücünü

---

¹⁵⁸ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.*190

¹⁵⁹ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.*190

¹⁶⁰ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.*191

birleştirmesi Suriye'nin siyasal hayatına en dinamik siyasal gücü kazandırmıştır. Baas Partisi liderleri, entelektüel boyutta siyaset yaparken Ekrem Hurani pratikten gelen bir siyasetçiydi. Ekrem Hurani ile 1953'te yapılan bu siyasi birleşme, Baas partisinin faaliyetlerini ve etkinlik sahasını geliştirmiştir. Bu durum Edip Çiçeklinin iktidardan uzaklaştırılmasında en önemli bir rol oynamıştı. Daha önce belirtildiği gibi Edip Çiçekliyi 25 Şubat 1954'te iktidarı terk etmek zorunda bırakan siyasi zemin oluşmasında Baas Partisi önemli rol oynamıştır.¹⁶¹

4.2.SURİYE'DE SİYASAL HAYAT VE BAAS PARTİSİ'NİN YÜKSELİŞİ(1954-1958)

Suriye'de siyasi iktidarsızlık git gide arttı. Bunun üzerine siyasi yöneticilerin yöneldiği ve Suriye tarihi açıdan önemli olan 1954 seçimlerine gidildi. Seçimlere doğru gidilirken Baas en önemli faaliyetini gerçekleştirip Ekrem Hurani¹⁶² ile birleştirdi. Parti bunun yanında öğrencilerin, kırsal kesimin çeşitli sebeplerle göç eden insanlar arasında büyük bir etki oluşturdu. Baas'ın şüphesiz en büyük destekçisi gizli olarak destekçisi olan orduydü.¹⁶³

Seçimler Meydana gelirken istediği başarıyı edemeyen Baas mecliste sadece 22 koltuk kazanabilmiştir. Robert Olson şöyle demiştir:

*“Mişel Eflak'ın seçilmede kaybetmekten yorulduğu için seçimlere katılmadığını belirtirken Ekrem Hurani Hama'da Salah Bitar ise Şam'dan seçime katılarak seçilmişlerdir.”*¹⁶⁴

K.Abu Jaber'e göre: *“Suriye'de Edip Çiçekli rejiminin devrilmesinden sonra Baas Partisi ile muhalifler arasındaki ideolojik ve fiziki çatışmaları arttırdı. 27 Şubat 1955'te Deyrizo'da, Baas Partisi ile Suriye Milliyetçi partisi üyeleri arasındaki bir*

---

¹⁶¹ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.*192

¹⁶² “Suriyeli siyaset adamı ve köylü önderi, 1950'de Arap Sosyalist Partisini kurdu. 1952 sonlarında Arap birliği ve sosyalizmi benimseyen Baas partisinin önderi Mişel Eflak ile birlikte Lübnan'a kaçtı, ve yurt dışında da onunla işbirliği içine girdi. Suriye'nin gerek Arap dünyasının siyasal yaşamında etkin bir öge durumuna geldi.” <https://ipfs.io/ipfs.wikipedia-on-ipfs.org>

¹⁶³ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.*193

¹⁶⁴ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.*193

*kavga meydana geldi. 17 Nisan 1955 tarihinde ise Hama'da Milli kurtuluş hareketi ile yapılan çarpışmalarda sayısız yaralı ve birçok ölü vardı.”*¹⁶⁵

Seçimlerden hemen 1 yıl sonra Cumhurbaşkanlığı seçimleri olmuştur. Seçimlerin ilk turunda kimse yeterli oy almadığı için seçimler 2. Bir tura kaldı. 2. Turda cumhurbaşkanı Şükrü Kuvvetli Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Fakat Baas'ın düzenlediği bazı gösteriler yüzünden seçilen Cumhurbaşkanının süresi de kısa olmuştur. “Baas Genelkurmay Başkanı Şevket Şukayr” ‘a görevine son vermesi için istifa ettirmiştir. Bunun en önemli sebebi ise orduyu siyasetten uzak tutmaya çalışmasıymış.¹⁶⁶

Suriye’de coğrafyasında Rusya giderek etkinliğini artırmaktaydı. Halk ise Suriye de Komünizmi engelleyecek partinin Baas olduğunu düşünmekteydi. Fakat Baas Komünizmi engellemek için çok fazla gecikmişti. Baas ise içerde tam olarak destek alamayacağını düşünerek dışarıdan yardım almaya karar verdi. Böylece hem Komünistlere karşı savaşacaktı hem de siyasi istikrarlığı sağlamayı düşünmekteydi.¹⁶⁷

4.3. BİRLEŞİK ARAP CUMHURİYETİ DENEYİMİ(1958-1961)

Suriye’nin erken dönem devlet kurucuları, meşruiyet arayışı, yerel muhalefetin sindirilmesi ve güçlü rakiplere karşı dış desteğin(Mısır-İrak) gibi farklı bir şekilde hareket etmiştir.¹⁶⁸ Nitekim koalisyondaki komünistlerin güçlenmesi karşısında bir çıkış yolu bulamayan hükümetin yardım için Nasır’a başvurması bunun açık göstergesidir. Bu bağlamda Suriye’nin Mısır’la birliğe dâhil olmasının Malik Müfti’nin öne sürdüğü gibi, “savunma amaçlı birliğin” güzel bir örneği olarak okumak da mümkündür. Aslında Arap birliğin çekirdeğini oluşturacak böylesi bir proje Baasçılar en büyük hayalidir.¹⁶⁹

Mısır ile birleşme konusundaki görüşmeler 1956’da başlamasına rağmen Süveyş krizi nedeniyle kesintiye uğramıştı, Aralık 1957’de Baas Partisi konuyla ilgili

¹⁶⁵ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.195.*

¹⁶⁶ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.196*

¹⁶⁷ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.197*

¹⁶⁸ Hasan Öztürk, *a.g.e..s.111*

¹⁶⁹ Ahmet Emin Dağ, “*Bilad-i Şam’ın Hazin Öyküsü, İnsanı yardım vakfı*”,2013.s.27

bir yasa taslağı üzerinde çalıştığını açıklamasıyla birlikte konu tekrar gündeme gelmiştir. Başlangıçta birliğe sıcak bakmayan Nasır, Komünizm tehlikesini ciddiyeti konusunda ikna edilince bu teklifi kabul etmiştir.¹⁷⁰

Mısır, Süveyş Kanalı'nın olması ve Arap coğrafyasında önemli bir konuma sahip olması nedeniyle Baas için önemliydi. "İngiltere, ABD, Fransa ve Türkiye", Mısır'ı bu öneminden dolayı "13 Ekim 1951 tarihinde Ortadoğu Arap Komutanlığına" katılmayı davet ettiler. Fakat Nahhas Paşa hükümeti bu durumu kabul etmedi. Fakat İngiltere'nin etkinliği ve askeri gücü Mısırdaydı. Mısırın vereceği herhangi bir karar İngiltere'nin çıkarına ters düşebilirdi. Bu yüzden Mısır la "1954 bir anlaşma imzalandı."¹⁷¹

Mısır'da yeni bir iktidar dönemi başlamaktaydı. Nasır "17 Haziran 1954"te bütün yetkiyi kendi eline aldı. Nasır Bağdat paktına karşı ilk tepkiyi göstermiştir. Bunu kabul ettirmeye çalışan batı ise umduğunu alamamıştır.¹⁷²

"Baas Partisi Bağdat Paktını şöyle açıklamıştır";

*"Arapları Sovyet aleyhtarı bir koalisyona yöneltmek ve İsrail'i himaye etmek amacına yönelik bir girişim olarak görmekteydi. Bağdat Paktına gösterilen olumsuz tepkilere rağmen Türkiye ve Irak 24 Şubat 1955'te Bağdat Paktı antlaşmasını imzaladılar. Bağdat Paktı, Arap Ligi'ne üye tüm devletlerin katılımına açık olduğu için, diğer Arap devletleri istedikleri anda bu pakta katılabilirlerdi. 23 Eylül 1955'te Pakistan, 3 Kasım 1955'de İran katıldığı pakta Ortadoğu başka bir Arap Devleti katılmamıştır. Bağdat Paktı; Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere'yi müttefik haline getirirken, Ortadoğu'da Batı yanlısı ve karşıt bir siyasi kampın doğmasına da neden oldu."*¹⁷³

Suriye, Mısır'ın etkisi ve batı'ya şüphe ile bakan bir yönetimin işbaşında olması nedeniyle pakta girmemiştir. Mısır ve Suriye arasında bir askeri ve iktisadi antlaşma yapılmış ve bu antlaşma 6 Mart 1955'te Kahire Radyosu tarafından resmi bir tebliğle ilan edilmiştir. Suriye ve Mısır bu anlaşmaya göre, Bağdat Paktına ve buna benzer askeri anlaşmalara girmemeye taahhüt etmiştir. Arap devletleri arasında

¹⁷⁰ Hasan Öztürk, *a.g.e.s.*111

¹⁷¹ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*199

¹⁷² Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*200

¹⁷³ Sabahattin Şen, *a.g.e.s.*201

bir askeri ve iktisadi işbirliği kurmaya karar vermişlerdir. Arap ülkelerini herhangi bir saldırıya karşı koruyacak bir ortak askeri komutanlığın kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁷⁴

Suriye'nin Bağdat Paktına karşı tavrı almasında Rusya'nın desteği de etkili olmuştur. Sovyetler Birliği Bakanı Mareşal Voroşilof, Suriye'yi Ortadoğu'da Arap menfaatlerine aykırı paktlara girmemesinden dolayı övmüştür. Böylece Bağdat Paketi'nin kurulması Suriye ile Sovyetler Birliğinin birbirlerine yaklaşmasını sağlamıştır.¹⁷⁵

Mısır'ın yanında Suriye de Bağdat Paketi'na büyük bir tepki gösterdi. Mısır ile Suriye'nin ortak karşı çıkmaları onları birbirlerine daha fazla yakınlaştırdı. Ve Baas Mısırla birleşmeyi savunmaya başladı.

Mişel Eflak şöyle açıklamıştır:“17 Nisan 1956'da yaptığı bir konuşmada, Mısır'la birleşmek konusunda Baas Partisini resmi çizgisinin çerçevesi olarak değerlendirirken, partinin bütün yayınları ve gazetesi bu tarihten sonra Mısırla birlik konusuna önem verdi”.¹⁷⁶

Baas ve Mısır'ın görüşlerinin ortak olması ve aynı zamanda komünist yayılmayı engellemeyi ve Arapların Bismarckçı olarak geçen Nasır'ın Arap birliğini de gerçekleştirmiş olacaktı.¹⁷⁷ Fakat Nasır Suriye birliğine olumlu bakmıyordu. Ancak “Suriye'de Komünistlerin” başa gelmesi onu hareketlendirdi. Çünkü bu sefer durum ciddiye.¹⁷⁸

“1 Şubat 1958'de Suriye ile Mısır birleşerek *BİRLEŞİK ARAP CUMHURİYET* kuruldu”. Mısır Cumhurbaşkanı *Cemal Abdünnasır*, yeni devletin Cumhurbaşkanı oldu. Birleşik Arap Cumhuriyetinin ilk “anayasası 5 Şubat 1958'de açıklandı.”“Birliğin başkenti Şam oldu”.¹⁷⁹

---

¹⁷⁴ Ömer Osman Umar, *Bağdat Paketi*, Atatürk Araştırma Merkezi, s.316

¹⁷⁵ Ömer Osman Umar, *a.g.e.* s.320

¹⁷⁶ Sabahattin Şen, *a.g.e.* s.206

¹⁷⁷ Sabahattin Şen, *a.g.e.* s. 210

¹⁷⁸ Sabahattin Şen, *a.g.e.* s.211

¹⁷⁹ Ahmet Kıymaz, *a.g.e.*, s.42

Birleşik Arap Cumhuriyeti, uzun süreli olmadı. Suriye'nin eski devlet başkanlarından Şükrü El Kuvvetlinin Nasır'a yönelik yaptığı şu konuşma dönemin Suriye'si hakkında oldukça manidardır.

“Siz bir politikacılar milleti devraldınız. Bunların %50'si kendilerini milli lider sanır. %25'i kendilerini peygamber ve azından %10'u kendilerini Allah sanır.”¹⁸⁰

Suriye ile Mısır yöneticileri tek devlet oldukları zaman ilk sürtüşmeler ve anlaşmazlıklar başlamıştı. Çünkü Nasır Mısır'daki yönetimi gibi Suriye'yi de idare etmeye başlamıştı. Bu durum Baas'ı rahatsız etmişti. Hatta Baasçılar fark ettiler ki kendileri ile Nasır'ın arasındaki düşünceler pek fazla uyuşmamaktaydı. Bunun üzerine Suriye'de meydana gelen “1961 darbesiyle” Suriye ve Mısır ilişkileri tamamen kopmuştur.¹⁸¹

4.4..1963 ASKERİ DARBESİ VE BAAS PARTİSİNİN İKTİDARA GELMESİ

28 Eylül 1961'de Abdülkerim Nahlavi'nin önderliğinde gerçekleşen hükümet darbesiyle Suriye, Birleşik Arap Cumhuriyet'ten ayrıldı. Baas Partisi'nin mimarlarından Ekrem Havrani ve taraftarları, bu birlikten ayrılmayı olumlu bulmasına rağmen; Mişel Eflak ve Salah Bitar taraftarları Birleşik Arap Cumhuriyetinin bozulmasını Arap birliği açısından zararlı gördü. Mamun Kuzbari'nin kurduğu hükümet, ülkenin adını Suriye Arap Cumhuriyeti olarak değiştirdi. Ve ülkeyi “Arap ligine” üye yaptı. “14 Aralık 1961'de Nazım El Kudsi Cumhurbaşkanı, Maruf Davalibi ise başbakan oldu.”¹⁸²

Mısır'da 1959 yılında kurulmuş olan ve Baas Partisinin kontrolünde olmayan Askeri Komite üyesi Baasçı subaylara, “Nasırcı ve Bağımsız” Subaylar koalisyonunda bir araya gelen subaylar, “Ziad Hariri önderliğinde 8 Mart 1963'te”

¹⁸⁰ Fahir Armaoğlu, *20.yy Siyasi Tarihi*,s.460

¹⁸¹ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*,s.461

¹⁸² Ahmet Kıymaz. *a.g.e.*.s.44

askeri bir darbe yaparak Suriye’de ayrılıkçı rejime son verdi. Ve bu durumda Baas’ın yaptığı ilk yenilik geleneksel elitin kurmuş olduğu yapıyı yıkmak olmuştur.¹⁸³

Suriye bölgesinde yapılan darbe, Ordu komutanı General “Zahr el-din Ekrem Hurani” ve Cumhurbaşkanı “Nazım el-kudsi” yakalandı. “Başbakan Halid el-azm” ise evinin yakınında bulunan “Türkiye Büyükelçiliğine” sığınarak burada aylarca kalmak zorundaydı. “Darbeyle ilgili ilk açıklamada: ne *sosyalizm*, ne de *Baas*’ın adı geçmemiştir”. “Mişel Eflak ise 21Mart 1963 tarihli *Le monde* gazetesine yaptığı açıklamada:” “*Irak ve Suriye’deki darbelerin hazırlıklarına katıldığını ve her ikisinin de Baas Partisi, darbenin hazırlıklarına katılmış olabilir; ama darbeyi yapan ve iktidarı ele geçiren azınlıkların özellikle de alevi subayların yönetimindeki askeri komiteydi.*”¹⁸⁴

Baas partisi iktidara gelir gelmez ilk başta eski politikaları sonlandırmıştır. “1963-1966 yıllar arasında” Baas sosyal yenilikler başlamıştır. Ve ilk kamu faaliyetlerine başlayıp toprak ve komu alanında çalışmalara başlanmıştır.¹⁸⁵

Baas rejimi iktidardan sonra bazı sosyal hareketleri “Arap Sosyalizmi” olarak gösterip teşvik etmeye çalışılmıştır. Bu durum “banka, sigorta şirketleri, gibi yaklaşık 15 şirketi kapsamaktadır. Ve böylece Baas’ın ilk ekonomik planları yapılmaya başlanmıştır.¹⁸⁶

Baas’ın bir diğer önemli etkinliği ticaret faaliyetlerini arttırmaktır. Bunun için kurulan şirketlerin hepsi devlet egemenliğine geçti. Devletin hazinesini zenginleşmesini sağlayan bu durum kentli kesimi Baas’dan uzaklaştırmıştır.¹⁸⁷

Baas patisinin ekonomik uygulamaları genel ismi “Yukarıdan Devrim” ismi olarak geçmektedir. Baas devletin modernleşmesini sağlayıp “Yukarıdan Devrim” mülkiyetin bu coğrafyada önemli etkiler yarattı.¹⁸⁸

Baas rejiminin bu yeni reformu bazı kesimleri memnun ederken bazı tarafları da mutsuz etmiştir. Yani Baas üst kesimin yükselişini engellerken orta sınıfın da

---

¹⁸³ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.229*

¹⁸⁴ Sabahattin Şen, *a.g.e..s.230*

¹⁸⁵ Özge Özkoç, *a.g.e..s.118*

¹⁸⁶ Özge Özkoç, *a.g.e..s.119*

¹⁸⁷ Özge Özkoç, *a.g.e..s.120*

¹⁸⁸ Özge Özkoç, *a.g.e..s.120*

yükselişi olmuştu. Bu Politikalara en çok tepki gösteren kesimde yani Baas'a karşı çıkan ilk kişilerde Müslümanlardan çıkmıştır. Hatta ilk "1964 Hama" da Baas'a karşı ilk ayaklanma çıkmıştır.¹⁸⁹

Baas Şehir bölgelerinden uzaklaştıkça köylere yönelmiştir. Köylere yönelince "işçi sendikalarını ve köy sendikalarını" kurmuştur. Böylece köy kesiminden her şeyi denetim altında tutmaya çalışmıştır.

4.5. BABA ESED DÖNEMİNDE BAAS REJİMİ (1963 SONRASI)

"8 Mart 1963" yılında Baas rejiminin Suriye'de başa geçiş tarihidir. Baas Partisi başa gelince ilk başta kırsal kesimdeki insanları kazanmaya çalıştı. Kırsal kesimde yaşayan birçok genç subaylığa girerek kendilerini ordunun içine atmışlardı. Böylece merkeze doğru kaymaya başladılar. Bu gençler içinde ağırlık olarak alevi kesim vardır. Alevi kesimin yükselişi zamanla şehirde bulunan Sünni Müslümanları etkilemiştir. Tabii bu gençler Baas Partisine katılma partinin kendi içinde iç çatışmalara girmesine sebep oldu.¹⁹⁰

Parti içindeki bu değişimlere sebep olan kişiler arasında "Hafız Esad'a" vardı. Ve bu Subaylar Baas'ın içinde bir darbe meydana getirdi. Bu darbeye birlikte Hafız Esad "Salah Cedit'den" sonra ülkenin hem "Genel Kurmay Başkanlığına" hem de Hava Kuvvetleri komutanlığına gelerek ülkede önemli bir konuma geldi. Ülkede "1967 Savaşında" "Suriye" ve "Mısır'ın", "İsrail" karşısında yenilgiye uğraması ülke "Redikal Sosyalistçileri" sorumlu tuttu. Ve bu sırada da Hafız Esad'ın yandaşlarının çoğalmasına sebep oldu.¹⁹¹

"Suriye'nin 1970 Eylül ayında" "Filistin Kuruluş Örgütü" ile "Ürdün'e" askeri müdahalede bulunması ile birlikte, Irak'taki Baas partisiyle arası bozulmuştur. Bu arada da Hafız Esad "16 Kasım 1970" de darbe yaparak başa geçmiştir. Hafız Esad'ın başa gelmesiyle ilk başta parti'deki iç çatışmaları önlemiştir. Daha sonra "Düzeltilme Hareketi" başlığı altında yönetimde etkisini göstermeye başlamıştır.¹⁹²

---

¹⁸⁹ Özge Özkoç, *a.g.e.s.*120

¹⁹⁰ Hasan Öztürk, "Modern Orta Doğu Siyaseti", s.115

¹⁹¹ Hasan Öztürk, *a.g.e.s.*116

¹⁹² Hasan Öztürk, *a.g.e.s.*116

III. BÖLÜM

3.BAAS PARTİSİNİN DIŞ POLİTİKASI

Baas partisi başa geldiği zaman bazı dış politikalarda önemli adımlar atmaya başladılar. Baas ilk başarısızlığı yukardan bahsettiğimiz üzere Müslüman halkın tepkisini almaktır. İçerde yalnızlığı düzeltemedikleri gibi bu seferde Dışardaki yalnızlığa yöneldiler. Bunun için ilk başta komşularından başladılar. “İsrail, Ürdün su yatağını değiştiren Suriye Mısırdan yardım istedi fakat bu durumda Suriye - Mısır arasındaki ilişkiye yumuşatmadı.”¹⁹³

Arap Dünyasında “Tutucu” bir durum vardı yani Batıyla herhangi bir iletişime girilmeyecekti. Bir kısım Arap coğrafyası bunu savunurken bir kısımda “Arap Sosyalizmi” savunuyordu fakat öyle bir durum vardı ki bunlar arasında dahil herhangi bir iletişim yada dostluk yoktu.¹⁹⁴

Irak’ta 1963 yılında Baas partisi devrilmişti. Fakat Irak ta devrilen Baas Suriye’de doğmuştur. Suriye’de Baas Iraktaki Baas’ın yolunu takip etmeye başlayınca büyük sıkıntılar yaşamaya başlayacak. Hal böyle olunca Baas Sovyet Rusya’ya yakınlaşmaya başlayacaktır.

“10 Ocak 1965’te Sovyet gazetesi Pravda’da yayınlanan İlerleme yolunda bir adım başlıklı makalede, Suriye’nin yeni sosyalist politikaları şu ifadeyle övülmektedir:”.

*“Suriye Arap Cumhuriyeti’nin ülke ekonomisinin önemli alanlarında gerçekleştirdiği kamulaştırmalar Suriye halkı tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Bu tutum, Arap ülkelerindeki diğer radikal hükümetlerce de onaylanıyor. Sovyetler Birliği, emperyalizme ve neo-kolonyalizme karşı çıkan ve ilerici toplumsal ve ekonomik dönüşümü destekleyen Arap halkının mücadelesini ilgiyle ve taktirle izlemektedir.”*¹⁹⁵

Baas bu sorunları yaşarken kendi içinde bu sefer ayrılığa düşmüşlerdir. Başta “Salah Bitar ve Mişel eflak gibi sivil kökenli Baasçılar” ve karşı tarafta “ Hafız Esad

¹⁹³ Özge Özkoç, a.g.e..s.122

¹⁹⁴ Özge Özkoç, a.g.e..s.122

¹⁹⁵ Özge Özkoç, a.g.e..s.123

ve Salih Cedid gibi asker kökenli Baasçılar” arasında büyük bir ayrılmazlık başlamıştır. Tabii bu durumu da “Asker kökenlikler” kazanmıştır. Ve “1970 yılında Hafız Esad ilk darbeyi vurmuştur.”¹⁹⁶

Yani bu durumlardan çıkaracağımız sonuç “Irak’ta Saddam Hüseyin” “Suriye’de Hafız Esad” Baas ‘ın başına geçmiştir.¹⁹⁷

4. TÜRKİYE- SURIYE İLİŞKİLERİ

4.1 1918-1945 ARASI DÖNEMDE SURIYE-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

“I.Dünya Savaşı’nın” sona ermesinde sonra Suriye ile ilk temaslar Milli Mücadele döneminde başlatılmıştır. Temmuz 1919 yılında Şam’da toplanan Suriye Genel Kongresi ve 1920 yılında toplanan Eşraf Kongresinden sonra bazı Suriyeli liderler Mustafa Kemal Paşa ile gizli görüşmelerde bir Türk-Arap Federasyonu ihtimalleri üzerinde konuşulmuştur.

Bu planı Mustafa Kemal Paşa’nın bir müddet uygulamaya çalıştığı belgelerden anlaşılmaktadır. Hatta bu amaçla 1920 yılında Fevzi Paşa Suriye’ye gönderilmiştir. Ancak, daha sonra 1921 yılında Fransa ile yapılan antlaşma neticesinde Mustafa Kemal Paşa’nın Suriye ile muhtemel bir federasyon planını askıya aldığı anlaşılmaktadır.¹⁹⁸

Anadolu’da Milli mücadelenin başlamasıyla Ortadoğu bölgesinin Mustafa Kemal karşında bir sempati duymaya başladı. Atatürk’ün Faysal’a yakın ilişki kurması karşılıklı birbirlerini desteklemeye başladılar. Fakat ilerleyen dönemlerde Türkiye’nin yeni reformlarıyla batıyı örnek almasıyla Arap Devleti Türkiye’ye karşı bir tepki duymaya başladı.¹⁹⁹

Osmanlı Devletinin yıkılmasıyla bağımsızlığını kazanan Araplar tamamen Osmanlı Devletinden ayrı oldukları için bağımsız bir Arap devleti kurmuşlardır.

---

¹⁹⁶ Galip Çağ, Sami Eker, “Ortadoğu’da Baas Rejimleri: Suriye ve Irak”,*Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2(2):057-072 s.65

¹⁹⁷ Galip Çağ, Sami Eker, a.g.e..s.65

¹⁹⁸ Mustafa Sıtkı Bilgin, *Türkiye- Suriye İlişkilerinin Tarihsel Arka Planı(1918-2002)*, “Suriye: Tarih,Siyaset, Dış Politika, editör, Mustafa Eravcı, Türk Tarih Kurumu, s.160

¹⁹⁹ Zekeriyeye Kurşub, “Türkiye’de Laikliğin kabulü ve Arap Dünyası, Avrasya Dosyası , C6, Sayı:1, İlkbahar 2010, Asam Yayınları, s.48

Fakat Türkiye Cumhuriyeti kendisini Osmanlı Devletinin devamı olarak görmüştür. Bazı sorunlarda ortaya çıkınca Arap devleti ve Türkiye arasında anlaşmazlıklar çıktı.²⁰⁰

Türkiye Devletinin batıya yakın olmasıyla beraber Araplarla ilişkilerinin bozulması hemen hemen aynı zamanlara denk gelmiştir. Arapların Türkiye'ye yakınlaştığını gördükçe Türkiye'yle de arasında da mesafeler koymuştur.

4.1.2.HATAY MESELESİ

İtilaf devletlerinin Sina Filistin cephesinde kazandıkları başarı ile Faysal'ın Şam'da kurduğu Arap Hükümetinden destek alan Faysal taraftarları Antakya'daki faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Arap cemiyetlerinin yönlendirdiği Arap Bağımsızlık taraftarları Türkler aleyhinde, Arap bağımsızlığı ve Arap Hükümeti lehinde propaganda yapmışlardır.²⁰¹

Antakya'da Faysal taraftarlarının Kurşunlu Han'da düzenledikleri bir mitingde, "Şam'da" Faysalın hükümeti bir benzeri olarak burada bir Arap Hükümetinin temeli atılmasını söylemiştir. "27 Ekim 1918'de" de bu öneri çerçevesinde Kurşunlu Han'da toplanan halka Antakyalı bir şahıs bir telgraf okuduktan sonra şöyle bir konuşma yapmıştır.

"Osmanlı Devleti artık tarihe karışmıştır. Biz burada Arap Hükümetini ilan edersek gelecek kuvvet bize esir muamelesi yapamaz. Bunu yapmak zorundayız."

Burada toplanan Araplar tarafından alkışlandıktan sonra Arap bayrağı çıkartılarak dağıtılmıştır. Önceden planlandığı gibi bazı kişilerde Arapça Yaşasın Haşimi Arap Hükümeti diye bağırılmışlardır. Halk bu tür Arap propagandasının büyük bir üzüntü içerisinde izlemiştir. Esnaf bu kalabalığa katılmamıştır. Daha sonra bu kalabalık Hükümet konağına doğru ilerleyerek Hükümet konağı işgal edilerek "Arap hükümeti" ilan edilmiştir. "Türk Bayrağı" indirilerek "yerine Arap bayrağı"

²⁰⁰ Zekeriya Kurşun, a.g.e.s.49

²⁰¹ Ömer Osman Umar, *Türk- Suriye İlişkileri(1918-1940)*.s.207

çekilmiştir. İbrahim Ethem Bey'i hükümet reisliğine seçmişlerdir. Arapların bu tutumuna Türkler tepki göstermişlerdir.²⁰²

Türkiye, Hatay meselesine politik gözle bakarken 1930'lu yıllardan sonra stratejik, faktörler de buna eklenmiştir. Türkiye, doğu Akdeniz'den gelebilecek bir İtalyan tehdidine kolayca maruz kalabilirdi. Bu şartlar altında, Fransa, 1936 yılında Suriye'deki manda yönetimine son vermeyi düşünürken İskenderun'u Suriye sınırlarına dahil etmeyi planlamaktaydı. Türkiye ise İtalyan tehdidini öne sürerek Hatay'a bağımsızlık verilmesinin istemiştir. Ancak, iki ülke bir çözüme ulaşamayınca 1936 yılının sonlarında bu meselenin Milletler Cemiyeti'ne havelle edilmesine karar verildi.²⁰³

1937 yılında Milletler Cemiyeti şu kararlar almıştı. a)Sancak içişlerinde serbest dışişlerinde ise Suriye'ye bağlı kalacaktı. b.)Türkçe resmi dil olarak devam edecekti. c) Sancak askersiz hale getirilecek ve güvenliği Türkiye ve Fransa tarafından garanti altına alınacaktı. d) Türkiye İskenderun'da birtakım siyasi, ticari ve hukuki haklara sahip olacaktı. Bu anlaşmanın yapılmasında İngiliz Dışişleri Bakanı Anthony Eden arabuluculuk rolü oynamıştı. Daha sonra Sancak'ın isminin Hatay olarak değiştirilmesi kabul edildi Ancak sorun çözüme kavuşmamış ve ileriki dönemlerde anlaşmazlıklar artarak Türk ve Fransız kuvvetleri arasında çatışmalar meydana gelmiştir.²⁰⁴

Milletler Cemiyeti kararları doğrultusunda Ağustos 1938 yılında yapılan seçimler sonucunda Türkler Parlamentoda çoğunluğu oluşturmuşlardır. Daha sonra Parlamento 2 Eylül 1938'de bağımsızlığını ilan etmiş ve bir yıl sonra da Türkiye'ye katılmıştır. Fransa ise yaklaşan Cihan Harbi tehlikesi dolayısıyla oluşan duruma fazla itiraz edememiş ve sonucu kabul etmişti. Suriye ise Türk- Fransız anlaşmasını reddederek Parlamento Başkanı Nasuhi Buhari ile Milletler Cemiyetine itiraz etmiştir.²⁰⁵

---

²⁰² Ergün Öz Akçora, Hatay'ın Anavatana İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri, *Atatürk Araştırma merkez dergisi*,C.11.S.32Ankara1995,s.380s

²⁰³ Mustafa Sıtkı,a.g.m.,s.163

²⁰⁴ Mustafa Sıtkı Bilgin, a.g.m..s..163

²⁰⁵ Mustafa Sıtkı, a.g.m..s.166

“Milletler Cemiyeti” bu sıkıntıyı çözmesi için bölgeye bir heyet gönderecekti bu heyet gittiği yerdeki sıkıntıları bir rapor haline getirip haber verecekti böylece kesin karar böyle verilecekti. Bunun üzerine meclis “M.Sandleri” görevlendirdi ve raporun ismi de “Sandler Raporu” olarak tarihe geçti.²⁰⁶

“ 2. Dünya savaşının başladığı zaman “İngiltere’nin Fransa’ya baskı uygulamaya başladı” , Çünkü Türkiye’nin Almanya’ya yaklaşmasını istemiyordu. Bunun üzerine Fransa ve Türkiye arasında dostluk anlaşması imzalandı. Ve Hatay bağımsız oldu. “ 29 Haziran 1939 tarihinde yapılan ve bağımsız Hatay Türkiye’ye katıldı.”²⁰⁷

4.2. 1945-1990 ARASI TÜRKİYE- SURİYE İLİŞKİLERİ

Türkiye’nin 1946 yılında Suriye’yi tanıması iki ülke arasındaki soğukluğu gidermeye yetmemiştir. Türkiye, Suriye’yi SSCB tarafından kendisine karşı devamlı kullanma potansiyeli olan bir ülke olarak gördüğünden bu ihtimale karşı tedbir alma ihtiyacı hissetmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Suriye’ye karşı haşimi Ürdün ve Irak krallarıyla işbirliğine giderek Şam yönetimini dengelemeye çalışmıştı. Zira o dönem “Münbit Hilal” projesi çerçevesinde hem Irak hem de Ürdün Suriye’yi kendisine bağlamaya çalışmaktaydı.²⁰⁸

Sovyet Rusya’nın bölgeye inilmesini engellemek için “Türkiye- İngiltere” arasında Bağdat Paktı kurmak bu pakla bölgede birlik sağlayıp Rusya’nın bölgeye inilmesini engellemekti. Fakat bu pakta sadece “Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere” arasında yapılmıştır.²⁰⁹

Bu dönemde Suriye’de sosyalist Baas Partisi etkinliğini arttırması Moskova ile Şam arasında münasebetlerin artmasına sebep olmuştur. Nitekim giderek artan ilişkiler sonucunda 1957 yılında iki ülke arasında bir ittifak antlaşması imzalamıştır. Tüm bunların üzerine Suriye Genel Kurnay Başkanluğu’na bir komünist general olan Afif El Bızri’nin gelmesi Türkiye’nin sabrını taşırması ve Ankara’yı Suriye’yi

²⁰⁶ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.191s*

²⁰⁷ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.192s*

²⁰⁸ Mustafa Sıtkı, *a.g.m..s.167*

²⁰⁹ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..193*

müdahale aşamasını getirmişti. Neticede ABD'nin baskısı, SSCB'nin tehditleri ve Suudi Arabistan'ın arabuluculuğundan sonra kriz savaşa dönüşmeden atlatılmıştır. Türkiye, 1958'de "Suriye ile Mısır'ın" birleşmesiyle ortaya çıkan "Birleşik Arap Cumhuriyetini(BAC)" tanımıştır.²¹⁰

Mişel Eflak ve SalahatınBitar tarafından 1943'te Şam'da kurulan Baas Partisi Suriye'deki Nusayri, ve küçük de olsa bazı Sünni gurupların desteğini almayı başarak Suriye siyasetindeki ağırlığını giderek arttırmıştır. Nitekim Baas, 1963'te düzenlediği bir darbeyle iktidarı ele geçirmiştir. Baas Partisi de her darbe sonrası yaşanan iç güç çekişmelerinden kendini kurtaramamıştır. Yeni Baacılar olarak tanınan ve daha radikal sol görüşlere sahip olan iki Subay Cedidi ve Hafız el-esed, rejimini kuvvetli isimlerinden Amin "el- Hafız ile birlikte partinin kurucuları" "Mişel Eflak" ve "Salah Bitar'a" karşı verdikleri güç çekişmelerinden kendini kurtaramamıştır.²¹¹

Türkiye'nin Suriye Devletiyle yaşadığı diğer en önemli sorun Sınır kaçakçılığıydı. Fakat bu durumun pek fazla önüne geçilememiş hatta günümüzde bile hala sürmektedir. "24 Kasım 1951 tarihli bir raporda Suriye'den Türkiye'ye kaçak yollarla sokulan Amerika menşeli eski elbiselerden bahsedilmektedir." Türkiye Cumhuriyeti kanunlarından yasak olmasına rağmen ve bu durumun önüne geçilebilmesi için yeni tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır.²¹²

Suriye'de bir türlü istikrarı sağlamayan hükümet 1951 yılında "Albay Edip Çiçekli'nin darbesiyle yeni bir hükümet kurulmuştur. Bunun üzerine "Suriye Bakanı olarak atanan " "Fevzi Selo" şunları söylemiştir: "Türkiye ve Suriye arasında kargaşalık çıkarmak arzusunda olanların bütün entrikalarına rağmen Türkiye ile dostane münasebetlerimizi idame ettirmekteyiz." demiştir.²¹³

---

²¹⁰ Mustafa Sıtkı, *a.g.m..s.168*

²¹¹ Mustafa Sıtkı, *a.g.m..s.169*

²¹² Milliyet Gazetesi, 26 Ocak 1959 s.3

²¹³ Zafer Gazetesi 26 Ocak 1959 s.3

5. YAKIN DÖNEM SURİYE- TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1990'lı yıllara kadar Türkiye- Suriye ilişkileri sürekli bir iyi bir kötü durumdadır. Soğuk savaş'ın etkileri Hatay meselesi, sınır güvenliği, Filistin'e ait Golan Tepeleri sorunu, Türkiye'nin İsrail'i tanıma meselesi iki ülke arasındaki ilişkileri daha da çıkılmaz bir duruma getirmiştir. Her ne kadar oturulup konuşulsa da karşılıklı anlaşmalar yapılsa da pek fazla bir anlaşma sağlanamamıştır. Ve bu sorunların en önemli konuları aşağıda başlıklar halinde verilmiştir.²¹⁴

5.1. SU SORUNU

Türkiye- Suriye arasında sürekli konuşulan Fırat nehri suyudur. Fakat bu ülke arasında sınır dışına çıkan toplam su sayısı 10 dur. Osmanlı'dan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Suriye'yle yaptığı ilk "Su Antlaşması" , "1921 yılında Türk-Fransız Antlaşmasının 12 Maddesiydi." "12 Maddeye göre Suriye'ye giren Kuveik Suyu'nun Halep kenti ile kuzeyde Türkiye'de kalan bölge arasında her iki tarafı hakça tatmin edecek biçimde tevzi edilmesini öngörmüştür".²¹⁵

"Bu olaydan sonra diğer bir anlaşma "30 Mayıs 1926 tarihli" "Muhadenet ve Münasabat-ı Hasene-i Hemcivarı Mukavelenamesi'dir."²¹⁶"3 Mayıs 1930 tarihli ""tahdid-i Hudut Nihai Protokolü" "ile kısmen sınır aşan paylaşımına değinilirken", "19 Mayıs 1939 yılında "Hatay-Suriye Tahdid-i Hududu Son Protokolü" ve "13 Mayıs 1952" yılında "Türkiye'deki Çağçağ Suyu'nun Müsavatan Taksim Edileceği" "Hakkında Protokol ile Afrin ve Asi sularından yaralanmada da hakkaniyet ilkesinin gözetileceği hükme bağlanmıştır."²¹⁷

Bu yapılan karşılıklı anlaşmalara baktığımız zaman geçmişten günümüze Suriye Devleti ile herhangi büyük bir çatışma olmamıştır. Fakat makineleşmenin

²¹⁴ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e.*,s.195

²¹⁵ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e.*,s.195

²¹⁶ Gün Kut, "*Türk Dış Politikasında Su Sorunu(Der. Faruk Sönmezoğlu, Türk Dış Politikasının Analizi)* İstanbul: Der Yayınları,1994,s.225

²¹⁷ Metin Öztürk, "*Türkiye ve Ortadoğu(Savunma Güvenlik Açularından)*," Ankara Gündoğan Yayın evi,1997,s.140

başlaması hızla artan Nüfus yoğunluğu su sorunun çıkmasına sebep oluşturmuştur.
218

1950 'li yıllara geldiğimiz zaman iki ülke Su nehirleri üzerinde büyük projelere imza atmışlardır. Hatta Suriye “ Lübnan’dan Doğan Hatay dan Akdeniz’e dökülen Asi nehri” için çeşitli planlar kurmuştur hatta bunun için “Dünya Bankasında” para almayı düşünmüştür. Fakat Türkiye’nin tepkisiyle bunu uygulayamamıştır.²¹⁹

Türkiye ise “Keban ve Karakaya barajları projesinde” Suriye ile sıkıntılarının başlangıcı olmuştur. Türkiye “Keban” ve Suriye “Tabka” için su tutunca ve yaşanan kurak mevsimler yüzünden Su Irak’a ulaşamayınca bu seferde Irak ile Suriye arasında çatışmalar yaşandı.²²⁰

Türkiye’nin bir diğer en önemli projesi ise GAP ‘dı. Fakat bazı ülkelerin büyük bir korkusu vardı çünkü bu projeye Fırat ve Dicle nehirleri azalabilirdi.²²¹ Bunun üzerine Türkiye- Irak Cumhuriyetiyle “Karma Ekonomik Komisyonu protokolü uyarınca bir ortak teknik komitesi kuruldu.”²²²

Türkiye Devleti GAP projesini bir anda yürürlüğe koymaya çalışıyordu. Fakat Türkiye ve Suriye arasında bir türlü anlaşmazlık çözülüyordu. En sonunda karşılıklı görüşmelerle bir antlaşma imzalandı bu anlaşmayla “ Türkiye 500 metreküp su bırakacaktı ve bu anlaşma Fırat üzerine yapılan ilk antlaşmadır.”²²³

Bu anlaşma günümüze kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Bu anlaşmayla bölgenin su sorunu halledilmesinin yanında güvenlik sorunuyla ilgili “teröre karşı su” antlaşması imzalanmıştır.²²⁴

2003 yılında su meselesi tekrar gündeme gelmiştir. “Suriye Başbakanı Mustafa Mıro” Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretinin ardında Mıro şu sözleri demiştir:

---

²¹⁸ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.*196

²¹⁹ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.*196

²²⁰ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.*196

²²¹ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.*197

²²² Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.*197

²²³ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.*198

²²⁴ Rauf Versan, “*GAP ve Hukuk açısından Türk-Arap ilişkileri*”(Der. Sabahattin Şen, Su Sorunu ve Orta Doğu, İstanbul,1993)s.449

“ Sınırı aşan sularla ilgili olarak yapılan tüm çerçeve anlaşmaların ötesinde iki ülke arasında var olan dostluk ilişkileri egemen olduğu bir ortamda karşılıklı güven ve dostluğa dayalı bir diyalogun bu sorunun da çözeceğine inanıyoruz” demiştir.²²⁵

5.2.GÜVENLİK SORUNU

Suriye ve Türkiye Coğrafi sınır bakımından kritik bir bölgede yer almıştır. Bu bölgeler Soğuk savaş sonrasında büyük bir iktidarsızlığa düşmüştür. Bu istikrarsızlık Hem Türkiye'nin kuzeyde ki komşuları içinde Hem de Güneydeki komşularının içinde bulunduğu bir durum olmuştur. Yeni dönem de Suriye bölgesinde değişiklikler meydana gelmeye başlamıştı. Bu değişiklikler “entegrasyon”, “serbest ticaret” gibi ana cümlelere kurulurken yeni dönem “Türk- Suriye ilişkilerinin başlangıcını “ Güvenlik” faktörü ön planda olmuştur.²²⁶

Türkiye bakımından Suriye coğrafyası önemli bir konumdaydı. Suriye coğrafyası kısacası bir denge konumundaydı. Ortadoğu ve Kafkasya coğrafyası şu üç önemli kavram vardı “Petrol-su-petrol” buda Suriye'nin suya yönelik yaptığı anlaşmalarda önemli bir konumdu. Fakat Suriye bu barışı devam etmesine çok fazla olanak sağlamamıştır. Çünkü PKK ya destek vermiştir.²²⁷

PKK'ya destek vermesinin yanında “1983 yılında” Türkiye devletine karşı eylem yapan “ Ermeni Asala Örgütünü” destekleyen Suriye, Türkiye ile olan ilişkilerini tamamen çıkmaza sokmuştu. Bir yandan bunlar olurken diğer yandan da PKK ele başının Suriye'ye sığınmazı ikili arasında büyük bir gerginlik yaratmıştı.²²⁸

PKK eylemleri gün geçtikçe Türkiye coğrafyasını zor bir duruma sürüklemiştir. Bunun önlemini iki ülke birleşip halletmek istemişti. “Dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren Hafız”, “Esad'a mektup yazarak PKK konusunda birleşme teklif etmiştir”. Ve Hafız Esad buna olumlu bir cevap vermiştir.²²⁹

---

²²⁵ Ahmet Emin Dağ, a.g.e..s.199

²²⁶ Ahmet Emin Dağ, a.g.e..s.200

²²⁷ Ahmet Davutoğlu, “Bölgesel Dengeler ve Türkiye-Suriye Gerilimi”, yeni şafak, 14 Ekim 1998, İstanbul

²²⁸ Ahmet Emin Dağ “,a.g.e”..s.200

²²⁹ Baskın Oran , “Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne olgular, belgeler, yorumlar”, Cilt II.1980-2001,S.135

“17 Temmuz 1988’de İran-Irak savaşı” bitmesiyle Irak’ın İran’daki Kürtlerin üzerine yürümesi ve buradaki birçok Kürt’ün öldürülmesi ve bu Kürtlerin Türkiye ve İran Sınırına sığınmışlardır.²³⁰

Türkiye Başbakanı Suriye’nin anlaşmasının pek fazla uymadığını gözlemlemiştir. Türkiye Başbakanı şöyle demiştir:

*“Eğer Suriye imzaladığı protokole uygun hareket etmez ve PKK Terör örgütüne destek vermeyi sürdürürse Türkiye 1987’de protokole uymayabilir ve Suriye 500m su vermekten vazgeçebilir”.*²³¹

Suriye Devleti de Türkiye devletine sert bir tepki vermiştir. “21 Ekim 1989’da iki Suriye MİG-21 savaş uçağı Hatay’ın Samandağı ilçesinde sınırı ihlal ederek bir Türk tapu kadastro uçağını düşürdü.” Suriye hemen bir açıklama yaparak: “Olayın bir kaza olduğunu, Türkiye’yi gerekli tazminat ödeneceğini ve suçluların cezalandırılacağını söyledi.” Fakat Türkiye pek inanmadı.

5.3.İSRAİL- TÜRKİYE İLİŞKİLERİ SORUNU

“9 Mart 1950’de Seyfullah Ersin’in TelAviv’e atanmasıyla başlamıştır Türk-İsrail ilişkileri” 1990 yılına kadar bir türlü düzelmemiştir.²³² Türkiye Devletini her ne kadar Batı İsrail’e yakınlaştırmaya çalışsa da Türkiye Arap ülkelerinin tepkisinden çekinmiştir.

. Türkiye zamanla geçen sürede Arap ile İsrail’in arasındaki yumuşamayı görünce İsrail ile arasındaki sıkıntıları düzeltmeye başlamıştır. Bu dönemde ABD Türkiye’ye silah desteğini vermekten vazgeçince İsrail’den silah yardımı almıştır.²³³

Türkiye ve İsrail’in yakınlaşması en çok Suriye’yi rahatsız etti. Çünkü Suriye aniden Sovyet Rusya’nın desteğinin çekildiğini görünce kendini yalnız hissetmiştir.

---

²³⁰ Baskın Oran, *a.g.e..s.138*

²³¹ Umut Karabulut- Engin Eryılmaz, “PKK Terör Örgütü- Suriye İlişkilerine (1991-2003)”,s.27

²³² Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.202*

²³³ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.202*

Türkiye ve İsrail'in yakınlaşması da en çok Suriye'yi korkutuyordu Çünkü İki düşmanı birleşmiştir.²³⁴

Suriye bu durumdan hemen “Arap Birliği” ve “İslam Teşkilatı'nı” harekete geçirmek oldu. Bunun yanında Suriye Türkiye'nin düşmanı olan Yunanistan'la birleşmiştir. Ve ilk antlaşma imzalandı. “Olası bir gerginlik halinde Suriye Limanı Lazkiye'de Yunan Savaş gemileri tarafından kullanılmasına imkan veren bir antlaşma imzalamıştır”.²³⁵

Suriye Devletinin bir diğer önemli iş birliği anlamalarını ise “İran, Ermenistan ve Rusya'yla anlaşma yapmıştır. Fakat bu anlaşmalar hepsi kağıt üzerinde kalmıştır. Yani sadece sembolik antlaşmalar olmuştur.”²³⁶

Türkiye Devleti “İsrail'in 50. Kuruluş yıl dönümü” Türkiye törene savaş uçaklarını göndermeyi düşünce Türkiye ile Suriye arasında büyük bir sıkıntı olmuştur. Dönemin Türk Dışişleri Başkanı İsmail Cem üç günlük İsrail ziyaretinde İsrail, Türkiye ile Ortadoğu arasında arabuluculuk teklif etmiştir. Fakat bu durumu Suriye pek fazla umursamamıştır.²³⁷

---

²³⁴ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.203*

²³⁵ Ahmet Davutoğlu, “*Bölgesel Dengeler ve Türkiye- Suriye Gerilimi*” Kocaoğlu, “Suriye'nin Ortadoğu'daki Çıkmazı ve Bölücü Terör Örgütü PKK'yı Türkiye'ye karşı bir politik Baskı Aracı Olarak kullanması”s.86

²³⁶ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..204*

²³⁷ Ahmet Emin Dağ, *a.g.e..s.205*

SONUÇ

“Orta Doğu merkez alanında”, “Doğu Akdeniz üzerinden Süveyş kanalına”, “Arap Yarımadasından Basra Körfezine”, stratejik ulaştırma hatları üzerinde yer alan konumuyla, “Suriye’nin(Lübnan, İsrail ve Filistin’le birlikte)”: “”Irak, Ürdün, İran ve Körfez ülkelerinin Akdeniz’e ulaşımını sağlayan “çıkış alanı” olduğu görülmektedir.

İslami Dönem Suriye’ye coğrafyasında önemli etkileri yarattı. Bu yenilikler Dini-Toplumsal, Siyasal merkez olmasıdır. 661 yılında Emeviler’in kurulması tarihte ilk defa siyasi bir merkez olmuştur. Emevi Devletinin ardından Abbasiler ile birlikte, Suriye’de Arap hâkimiyeti başlamıştır. 9. yy dan itibaren önce Mısır merkezli olan Suriye Tolunoğulları hâkimiyetine girmiştir. Tolunoğulların’dan sonra Selçuklu egemenliği hakimiyeti altına girmiştir.

12.yy da Eyyübi Ve Zengi Devletleri 13.yy dan İtibaren Memlük Devleti hakimiyetine girdi. “Yavuz Sultan Selim” in “1516 yılında Mercidabık savaşı” ile birlikte Osmanlı yönetimine geçti. 400 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kaldı.

Batının bölgedeki Hıristiyanlarla girdiği ilişkiler sadece ekonomik alana özgü değildir. Siyasi Nüfus, Osmanlı politikaları üzerindeki etkilerini gösterirken, alınan imtiyazlar sayesinde ortaya çıkan yabancı okullar Milliyetçilik akımının ortaya çıkmasını hazırladı. “Nazif Yazıcı”, “ButrosBustani” ve “Abdurrahman el-Kevaikibi” aydınlar Arap Rönesansını temelini attılar.

Suriye toplumunda 3 toplumsal bölünme meydana gelmiştir. Müslümanlar Osmanlı devletini savunmuşlardır. Hıristiyan ve Yahudiler Avrupalıları savunmuşlardı. Bedeviler ise Şerif Hüseyin öncülüğünde İngiltere’yi savunmuşlardır.

Suriye Devleti I.Dünya Savaşında İngiliz Devleti bu bölgenin kaderini belirlemiştir. İngiltere ilk başta Fransızlara gizli olara “1916’da Sykes-Picot antlaşmasını imzalayan İngilizler bunun yanında “1917 yılında Yahudilerin desteğini

almak için Balfour Deklarasyonu ile Yahudilere Filistin'i vermeye söz vermiştir.” Böylece İngiltere Birinci Dünya Savaşından sonra bölgenin kaderini belirlemiştir.

Fransızlara “Sykes Picotla” Suriye bölgesi paylaşılmıştır. Suriye Fransız mandasında “böl-yönet” anlayışıyla Suriye’yi yönetmiştir. Bağımsızlık yanlısı milliyetçi hareketin Sünni ağırlık taşıması, Fransızları azınlıklarla işbirliğine yönlendirdi. Fransızların attığı ikinci adım Suriye’yi siyasi olarak bölmek oldu. Buna göre “1920’de Halep, Şam, Alevi ve Durzi” arasında bir “Suriye devleti birliğini meydana getirdi. Böylece Suriye coğrafyasında 5 ayrı küçük devletçik meydana getirdi. Bu düzen, kısmen milliyetçilerin baskısı sebebiyle 1936’dan sonra zayıflayarak bozuldu.

Sömürge yönetimin bir diğer çatışması ise Hatay’ın Türkiye’ye bağlanmasıydı. Bölge I. Dünya Savaşında Fransız manda yönetiminde kalmıştır. II. Dünya Savaşından sonra bölge Türkiye hakimiyetine geçmiştir.

Suriye birçok bölgesel ve uluslararası konuda Nasır ile beraber hareket edecektir. 1955 yılında, “Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere” arasında imzalanan “Bağdat Paketi’na” katılmamıştır.

Bu dönemde Suriye’de gelişen bir diğer en önemli konu ise Baas Partisidir. Baas partisinin kuruluşundaki baskın ideoloji, Arap milliyetçiliğidir. Bağımsızlık öncesi doğan Baas partisi oluşumu 1947’de tamamlandı. Baas Partisinin kuruluşunda 3 önemli faktör vardır. Arap Milliyetçiliği, Arap Sosyalizmi, Hürriyet tir.

1960 yılından itibaren Baas partisi yükselmeye başlamış ve başa gelmiştir. 1963’te de kırımlar meydana gelmiştir. Üç yıllık iç çekişme 1966’da yeni bir darbeyi ve ikinci grubun tüm siyasi ve askeri kurumlarda hakimiyetini getirdi. Ülke, parti içi çekişmelerle meşgul iken, siyasi alt yapı ve ekonomik kalkınma büyük yara aldı. Üstelik yıllarca süren iç gerilim Suriye’de baskıcı bir yönetim ortaya çıkarmıştır. Sadece rakip Baasçıların değil tüm muhalif grupların ezildiği ülkede tam bir polis devleti kuruldu. İçerideki bu gerilim bir şekilde dağıtmak isteyen Baasçı kadrolar İsrail düşmanlığını manipüle ederek dikkatleri dış düşmana yoğunlaştırmayı başarmıştı.

Türkiye ve Suriye arasında 1950’li yıllarda su sorunu ortaya çıkmıştır. 1970’lerde asıl su sorunu GAP projesi ile ortaya çıkmıştır. Sorunu çözmek üzere 1983’te Türkiye başkanlıklarının karşılıklı ziyaretleri sırasında imzalanan anlaşmalarla su paylaşımı adil ve hukuki ölçütlere bağlandı.

Bu döneme damgasını vuran diğer ikili sorun ise Türkiye’de faaliyet gösteren terör örgütlerine Suriye’nin verdiği destektir. 1980’lerde iki ülke adeta “teröre karşı su” pazarlığına girdiler. “1983 yılına kadar Ermeni Asala Örgütü’nü” destekleyen Suriye, “1978’de Türkiye’den kaçan Abdullah Öcalan’ı”“Şam’a” yerleşmesinden sonra da “PKK’ya” ev sahipliği yaptı böylece Türkiye Suriye ilişkileri büyük bir çıkmaza girdi.

KAYNAKÇA

AKÇORA, Ergün Öz, “Hatay’ın Anavatan’a İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.11, Ankara, 1995, s.32,

AKŞAM GAZETESİ, 2 Kasım 1957s.2

ARI, Tayyar, “Geçmişten Günümüze Ortadoğu”, Alfa Yayınları, Mart 2007

ARMAOĞLU, Fahir, “20. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914-1995)”, İstanbul 2014

ARSEL, İlhan, “Arap Milliyetçiliği ve Türkler”, Mart 1999

ATAMAN, Muhittin, “Suriye’de İktidar Mücadelesi, Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum”, Siyaset, Ekonomik ve Toplum Araştırmalarvakfı, Nisan 2012

AYDIN, Mustafa, “OrtaDoğu’da Ekonomik İlişkilerin Siyasi Çerçevesi; Türkiye’nin İran, Irak ve Suriye ile Bağlantılar”, Cilt1, Sayı2, Yaz2004, ss.103-128

BENEK, Sedat, “Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı”, 2016 15(1):171-192

CAHEN, Claude “Türklerin Anadolu’ya ilk girişi”, (Çeviren Yaşar Yücel- Bahaeddin yıldız), Belleten, C.11, S.201, Ankara, 1988, s.1393-1394

CUMHURİYET Gazetesi, 2 Kasım 1957s.3

ÇAĞ, Galip, Eker, Sami, “Orta Doğuda Baas Rejimleri Suriye ve Irak, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, S 2:057-072

ÇELİKKOL, Oğuz, “İçimizdeki Komşu Suriye”, İstanbul 2015

ÇİMEN, Ali, “Kısa Ortadoğu Tarihi”, İstanbul, 2016

DAĞ, Ahmet Emin, “Suriye Bilad-i Şam’ın Hazin Öyküsü” Mart 2013

ERAVCI, Mustafa, “Suriye: Tarih, Siyaset, Dış Politika”, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2018

ERENDİL, Muzaffer, “Çağdaş Orta Doğu Olayları”, Ankara 1992

EROĞLU, Hamza, “Türk Devrim Tarihi”, Ankara 1972

GÖKSOY, İsmail Hakkı, “Çağdaş İslam Ülkeleri Tarihi”, Ekim 2004

HEYET, “Olaylarla Türk Dış Politikası(1919-1995), Ankara 2006

HOBBSAWM, Eric, “Devrim Çağı (1789-1848), Çev: Bahadır Sina Şener, Haziran 2003

HOBBSAWN, Eric, “Kısa 20. Yüzyıl (1914-1991) Aşırılıklar Çağı”, Çevr: Yavuz Alogan, Sarmal Yayınevi

İNCE, Erdal, “Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarih Dergisi, 2017 yaz, ss.261-280

KARPAT, Kemal H. , “ Türk Siyasi Tarihi ”TimaşYayınları,b.t

KAŞTAN, Yüksel,“Alman Kaynaklarında 20. Yüzyılın Başlarında Suriye’nin Fiziki Yapısı, İklimi ve Bitki Örtüsü, Cilt:11sayı:61Yıl:2018s.299-305

KIYMAZ, Ahmet, *Arap Baharında Kışın Açan Çiçek: Suriye*, Ankara, Haziran 2012

KOYUNCU,AhmetAyhan,“Kuruluşundan Arap Baharına Suriye,Ocak, 2018

KURŞUN, Zekeriya, “Modern Ortadoğu Tarihi”,Eskişehir, 2013

LEWIS ,Bernard , “ Ortadoğu İki bin yıllık Orta Doğu Tarihi”,Çev: Selen Y. Kölay,2003

LUTSKİY, Borisoviç, “Arap Ülkelerin Yakın Tarihi 16.yy. dan 20.yy”, Çev: Turan Keskin, İstanbul

MİLLİYET Gazetesi,26 Ocak 1959 s.3

OKUR, Mehmet Akif, *Emperyalizmin Ortadoğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası*, kış/ 2009 sayı 48: s.137-156

OKUTAN, Çağatay, “Arap Milliyetçiliği”,Ankara Üniversitesi *SBF Dergisi*.56-2ss.158-172

ORAN, Baskın, “*Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, cilt.2 1980-2001

OSMANLI BELGELERİNDE Suriye, *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı* Yayın No:129, İstanbul-2013ss

ÖNGÖR, Sami; “*Orta Doğu(Siyasi ve İktisadi Coğrafyası)*”, Ankara,1938

ÖZTÜRK, Hasan, “Modern Ortadoğu Siyasi Tarihi” ,Ekim 2016

SALTÜRK, Metin, “ *Orta Doğu'da Su Sorunu ve Türkiye Açısında İncelenmesi*”,s.21-38 b.t

SANDER, Oral, “*Siyasi Tarih(1918-1994)2.cilt*”, 23.Baskı 1988

SARAY, Mehmet, “*Türkiye ve Yakın Komşuları*”, Ankara-2010

SEVİM, Ali, “*Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*”,Ankara,1989

SONYEL, Salahı R., “*Türk Kurtuluş Ve Dış Politika II*, Ankara,1986

SOY, H.Bayram, “*Arap Milliyetçiliği: Ortaya Çıkışından 1918'e kadar*, Yaz/2004 sayı.30ss.173-202

ŞAHİN, Türel Yılmaz, “*Suriye'de Baas Yönetimi*” C.35S.272ss.103-108

ŞEN, Sabahattin, “*Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım*”,Temmuz 2004

ŞENTÜRK, Doğan, “ *Orta Doğu'da Arap Birliği Rüyası Saddam'ın Baas'ı*”, Bakırköy,2003

ŞEŞEN, Ramazan, “Eyyübiler”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.6, İstanbul, 1989

ŞEŞEN, Ramazan, “Selçuklulardan Önce Şam(Suriye- Filistin) Diyarından Türklerin rolü”, *Türk Dünyası Araştırma Dergisi*, S.65İstanbul,1990

TEPEKAYA, Muzaffer, “Değişen Dünya Konjanktüründe Türkiye’nin Aşan Suları”, *Türk Dünyası İncelemeler Dergisi*, S.1, İzmir 1996, s.149-184ss

TURAN, Ömer, “Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta OrtaDoğu”,Baskı-Cilt Acar Matbaacılık

TURHAN, Talat, “Küresel İhanetin İç Yüzü ve Arap Baharı”, Mayıs 2012s

UMAR, Ömer Osman, “Arap Milliyetçilik Hareketinin Doğuşu ve Gelişmesi”, Ankara,2001

UMAR, Ömer Osman, “Bağdat Paktı,Ankara-2013

UMAR, Ömer Osman, “Türkiye-Suriye İlişkileri”, Elazığ 2003

VARLIK, Ali Bilgin, “ SuriyeJeopolitiği”s.1-14 b.t

YILMAZ, Türel-Şahin Mehmet, “Ortadoğu Siyasetinde Suriye”,Ankara, Ekim 2004

ZAFER Gazetesi,6 Aralık 1951s.3

<http://www.turkcebilgi.com//ansiklopedi/yerm%c3%bck>

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Evrun BAKŞI
Doğum Yeri	Bingöl/Karlıova
Doğum Tarihi	19.05.1995

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	İnönü Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih

YABANCI DİL BİLGİSİ

İNGİLİZCE	YDS:40
-----------	--------

İŞ DENEYİM

Çalıştığı Kurum	-
Görevli/pozisyonu	-
Tecrübe Süresi	-

KATILDIĞI

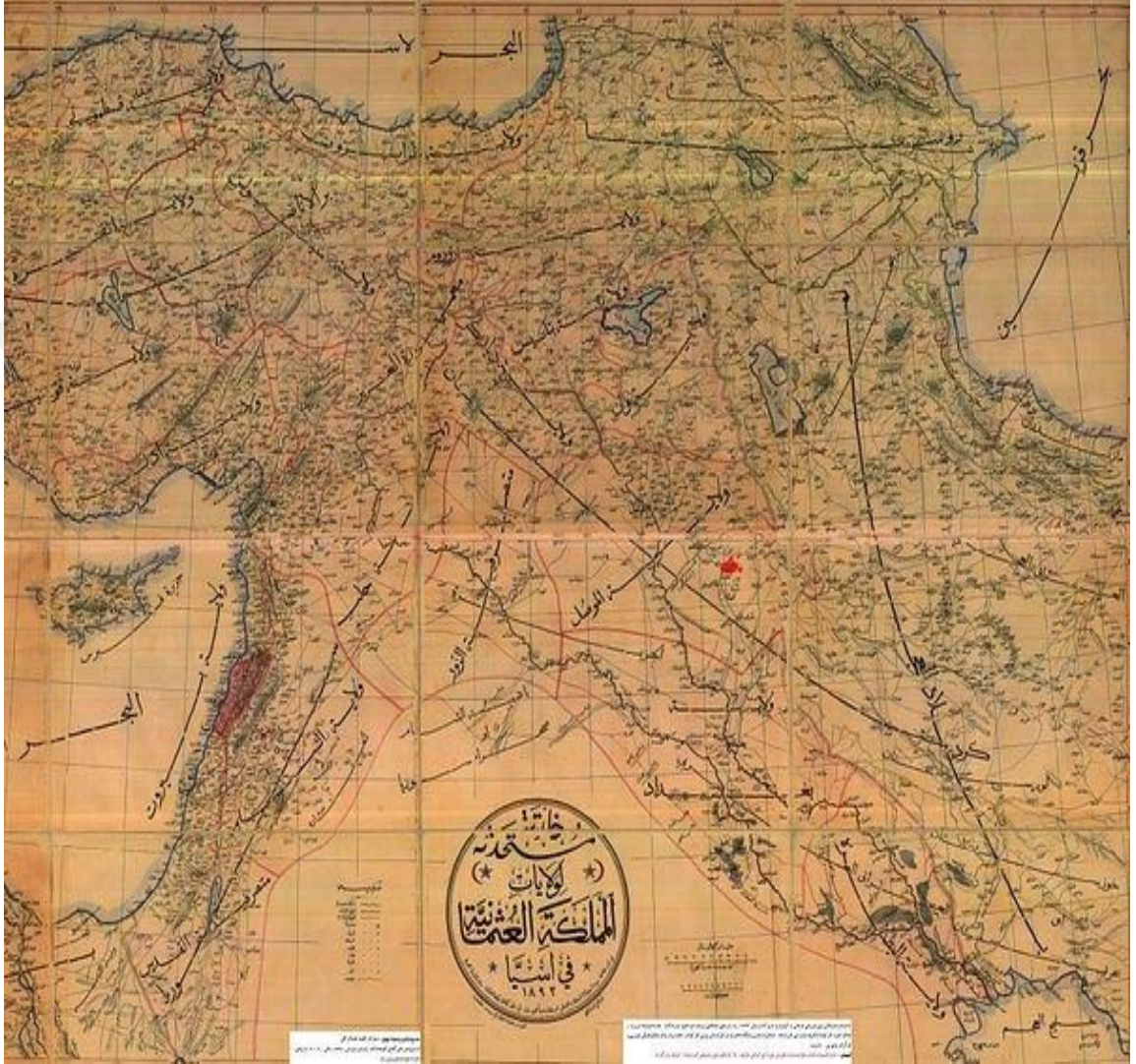
Kurslar	-
Projeler	-

İLETİŞİM

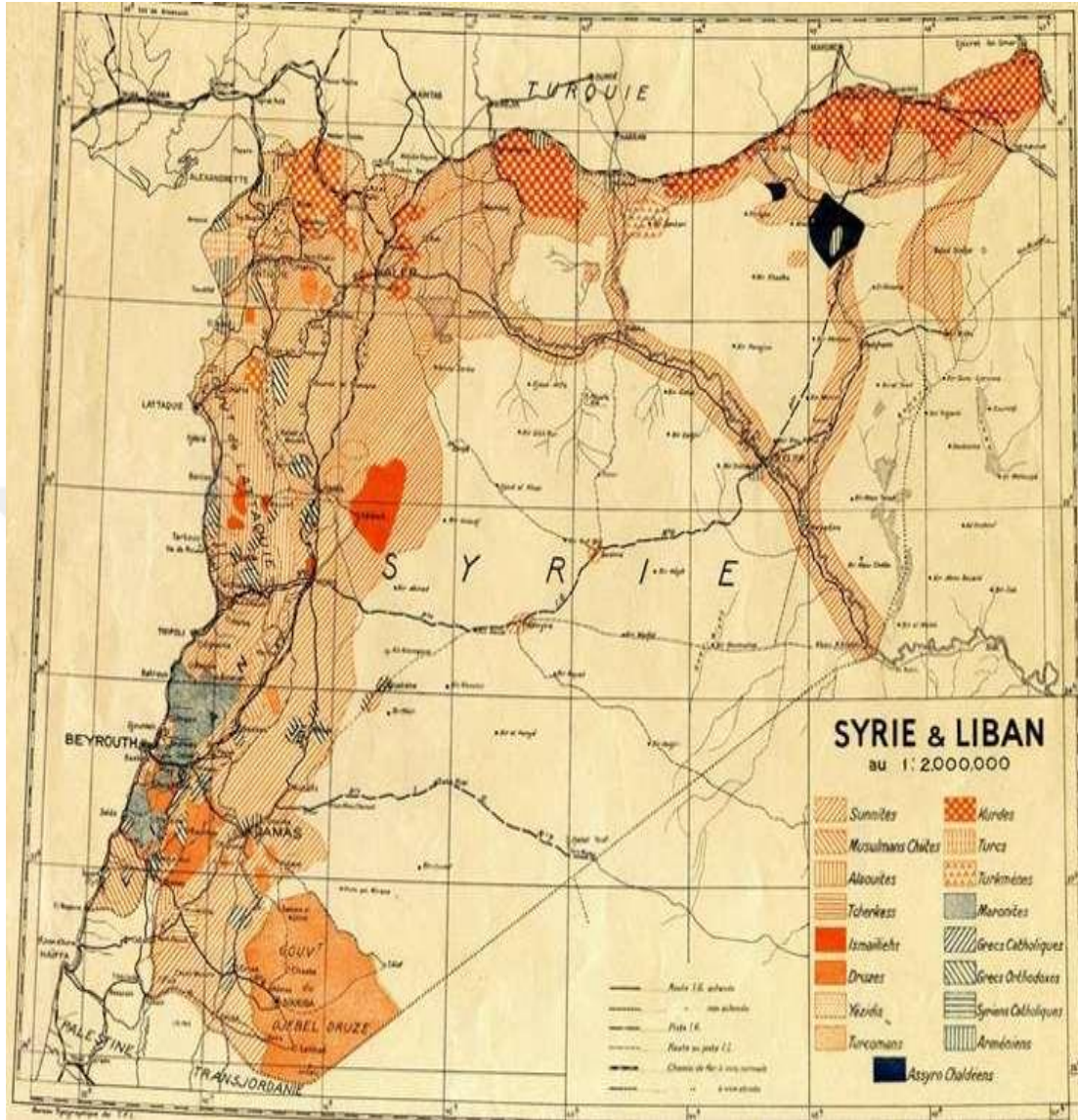
ADRES	BİNGÖL/KARLIOVA ILIPINAR KÖYÜ
İLETİŞİM	552-424-50-55

EKLER

OSMANLI DÖNEMİNDE SURİYE

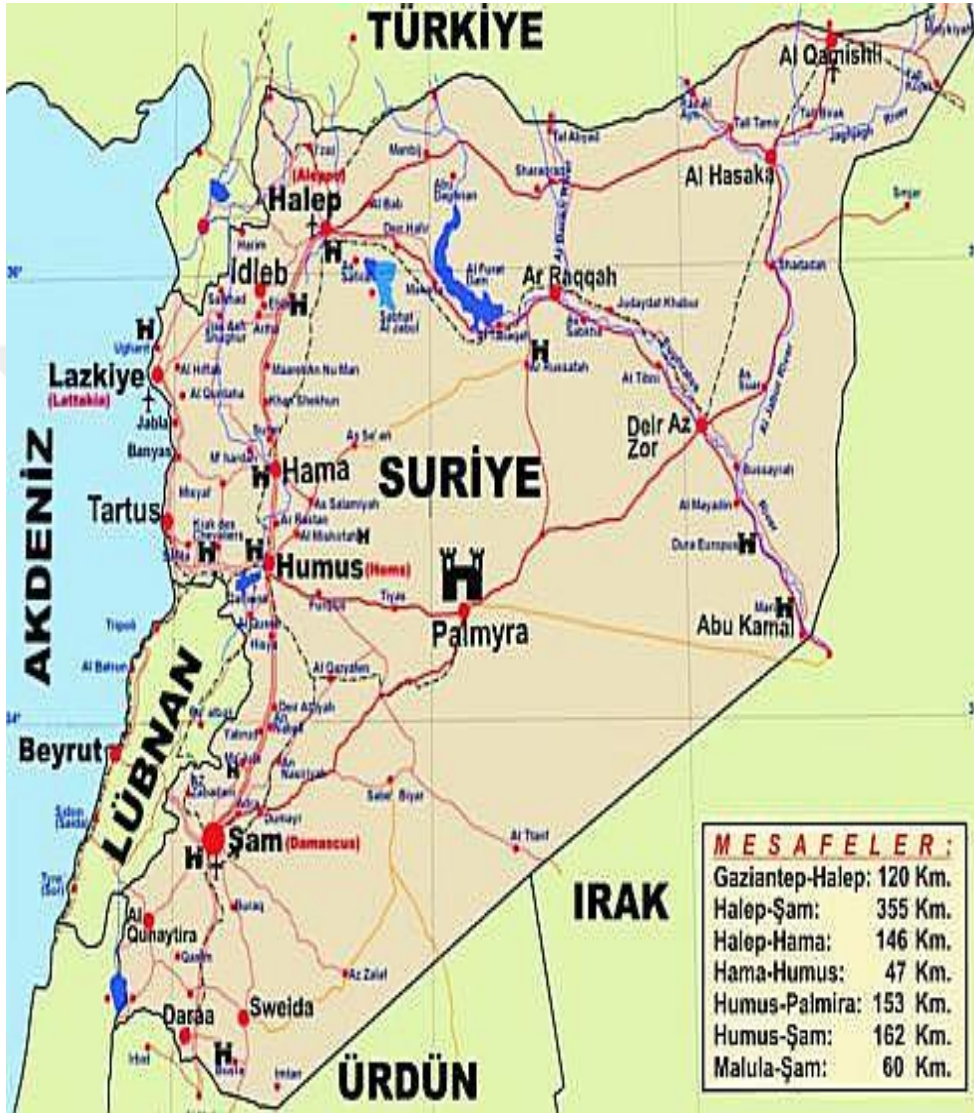

FRANSIZ MANDA YÖNETİMİNDE SURİYE

1935 Fransa manda dönemi Suriye-Lübnan demografik haritası. Lejandda “Türk-Türkoman-Türkmen” olarak üç ayrı etnisite gruplanmış olması sıradışı ve mandanın siyasi saiklerini anlatıyor.

TÜRKİYE DÖNEMİNDE SURIYE

Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşunda Etkili Olan Salah Bitar

Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşunda Etkili Olan Mişel Eflak